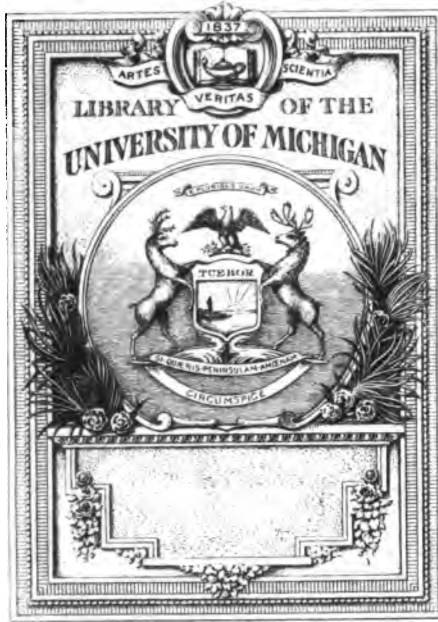

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUÆRIS PENINSULAM AMŒNAM
CIRCUMSPICE

VERHANDELING

OVER HET

PUNTDICHT.

DOOR

P. G. WITSEN GEYSBEEK.

Nil aliud Satyræ quam sunt Epigrammata longa:
Est præter Satyram nil Epigramma breve.
Nil satyræ, si non sapiant Epigrammata, pungunt:
Ni Satyram sapiat, nil Epigramma juvat.

OWEN.

TE AMSTELDAM, BY
P. G. EN N. GEYSBEEK.
1810.

Toen ik deze Verhandeling over het Puntdicht ontwierp, was my niet onbekend het geen de kundige Heer J. LUBLINK, de jonge, *voortreflyks gezegd heeft in zyne beiden opstellen over dit zelfde onderwerp, in het* Nieuw Alg. Magazyn van Wetenschap, Konst en Smaak *III. Deel No. I.* 1794, *en in zyne* Brieven en Briefwisseling *in* 1803. *uitgegeven. Het is niets vreemds dat twee of meer schryvers het zelfde onderwerp behandelen, ook is het niets vreemds dat zy elkander na-, somtyds wel uitschryven; maar vreemd mogt het schynen dat men in de volgende bladen hoegenaamd geen aanhalingen uit de beiden bewuste fraaije verhandelingen des Heeren* LUBLINK, *ja dezelven onder zo veele anderen niet eens vermeld vindt: dit kon minachting schynen van een* arbeid, die onze æsthetische letterkunde tot eer verstrekt, en waarvoor ik indedaad, gelyk voor alle ander nuttige en leerzaame verhandelingen van dezen verdienstelyken beoefenaar der fraaije letteren, de gr*

heb. Van dit opzetlyk verzuim geloof ik hier rekenschap te moeten geven.

Ik zeg opzetlyk verzuim; want, aan den eenen kant den Heer LUBLINK *niet willende naschryven in het geen waaromtrent ik het met hem eens was; maar in alles myn gevoelens en myne eigen denkbeelden begeerende voor te dragen, en aan den anderen kant huiverig zynde een man van zyne talenten openlyk tegen te spreken, wanneer ik met hem mogt verschillen, (gelyk het my niet geviel dat hy de meeste door hem aangevoerde voorbeelden grootendeels uit het Hoogduitsch vertaald had), heb ik, om zo wel het eene als het andere te vermyden, zyn werk niet willen nalezen voor ik myn opstel voltooid had. Wie myne verhandeling de eere eener vergelyking tegen die des Heeren* LUBLINK *waardig oordeelt, zal zien in hoe verre onze begrippen omtrent dit indedaad veelzydig onderwerp uit of in elkander lopen; en ik zal reeds voldaan zyn wanneer het blyken mogt dat de uitgave van deze weinige bladzyden niet overtollig te achten is; eene uitgave, waartoe ik welligt niet eens zou besloten hebben, zo ik niet zelf als puntdichter opgetreden ware, en my dus had durven vleijen dat men eenigermate nieuwsgierig zou zyn naar myne wyze van dit onderwerp te behandelen.*

Ik heb den gemengden styl verkozen, omdat, deze verhandling voor eene openbaare voorlezing geschikt zynde, de afwisseling van ernst en boert my een gepast middel scheen om de aandacht gaande te houden, waar zy niet aanhoudend

door

door epigrammatische schokken kon opgewekt worden; anders heb ik juist niet veel op met zogenaamde ironisch-comische verhandelingen, wier aartigheid meestal in grove anachronismen, plompe loopjes en laage straattaal bestaan moet, om de menigte aan het lagchen te maken; ik lagch ook, maar — om den letterhansworst die ze uitkraamt.

Hoewel reeds de grootste helft myner tot de uitgave bestemde puntdichten het licht ziet, heb ik niet een enkele daarvan hier aangehaald, ja zelfs zorgvuldig vermyd van hun aanwezen te gewagen, maar alle voorbeelden uit de beste Nederlandsche dichters van vroeger en laater tyd in hunne eigen spelling bygebragt. Ik vind niets verwaander en onverdraaglyker dan in eenig kunstvak zich zelven tot model op te dringen, en telkens de gelegenheid aan te voeren om van zyne eigen geestvoortbrengselen te spreken, alsof men vreesde dat die in vergetelheid zouden raken; zelfs voor den schyn van deze laatdunkendheid heb ik my willen wachten. Ik gevoelde, hoezeer het my ook streelde dat deze kleinigheden, boven myne verwachting, zo veel goedkeuring gevonden hebben, te meer, daar zy, ware derzelver getal niet ongevoelig merklyk aangegroeid, misschien nimmer in een' bundel verzameld het licht gezien hadden, maar hier en daar in andere dichtbundels verspreid zouden geworden zyn, (van welk eerste oogmerk de Kleine Dichterlyke Handschriften en de Dichtvruchten van den vrindenkring: Kunst door vrindschap volmaakter getuigen kunnen), hoe [illegible] ook streelde my van verscheiden kanten zo [illegible] om het

tot

tot de uitgave bestemde getal te verdubbelen, waarin ik schier met wederzin bewilligd heb, hoezeer my dit alles streelde, zeg ik, (want waarom zou ik het ontveinzen? ik ben zo min zonder eigenliefde en gevoelloos voor lofspraaken als de eerste toongever op den Helicon,) ik gevoelde toch dat, zo lang ik goede voorbeelden aantrof, het my betaamde die den voorgrond in te ruimen. Willen anderen nu eenigen myner eigen puntdichten met de bygebragten vergelyken, het zal my reeds voldoening genoeg zyn van bevoegde beöordeelaars te vernemen dat 'er ten minsten hier of daar een enkele in de plaats van een van HUYGENS *of* DE DECKER *te gedogen ware.*

Men heeft in maandschriften eenigen myner puntdichten uit het eerste boek gesorteerd en in drie clasfen gerangschikt, te weten best, middensoort *en* slecht. *Ik neem de heeren sorteerders dit in het geheel niet kwalyk; want ik zelf beschouw ze als zodanig geclassificeerd; getuigende van myne epigrammen het geen* MARTIALIS *van de zynen getuigde* (*):

Sunt bona, sunt quædam mediocria, sunt mala plura,
Quæ legis hic.

Ik kan daarover des te minder boos worden, daar ik sedert verscheiden jaaren gewoon ben de orakelspreuken dier heeren eveneens te classificeren. Aliter non fit liber, *laat* MARTIALIS *'er op volgen, zo min recensiebundels als puntdichtbundels; dus mag ik deze classificatie zeer wel lyden, en lagch*

(*) Lib. I. Epigr. 17.

in myn vuistje dat de meeren de goedheid gehad hebben onder hunne rubriek N°. I. *ook goedse op te nemen dat by my eigenlyk in de onderste lade ligt.*

Verschillend, gelyk natuurlyk is, zullen myne uitgegeven puntdichten beoordeeld worden van elk die ze leest: hier heb ik niets tegen: varia est opinio; *maar geweldig veel zou ik 'er tegen hebben, wanneer het iemant invallen mogt (een' verstandig man valt het nooit in) deze puntdichten tot een' maatstaf te nemen om myzelven te beoordeelen, en myn character daaruit op te maken, gelyk men zulks wel eens uit iemants brieven doet, die ook daartoe somwylen zeer geschikt zyn, als afdruksels van het geen in de ziel omging des geenen die ze schreef; maar het puntdicht is zelden een uitvloeisel van 's dichters hart; hy wil door middel van hetzelve doorgaans slechts eene luimige gedachte aan den man brengen, dat is het al: wanneer hy dus zelf en in zyn naam spreekt, den minnaar of den drinker speelt, moet men zulks aanmerken, zegt* LE BRUN, *als even zo veele prosopopeën, die niets anders dan de luim* (caprice) *des dichters ten grondslag hebben.*

Ook zy hier éens vooral verklaard, ten einde men in myne puntdichten niet zoeke wat 'er niet in te vinden is, persoonaliteiten namelyk, dat, waar ik niet ronduit naamen van bekende persoonen en omstandigheden aanvoer, ik niemant rechtstreeks noch van ter zyde heb willen aantasten, maar alleen ondeugden en gebreken naar myn' zin verpersoonlykt en zodanig een kleed aangetrokken heb als my behaagde, na

mantel en bef, dan eene uniform; niet dat ik voor myne portretten geen origineelen zou hebben, meer dan te veel! DDo. SCHUDDIUS, PRAVUS *en* LANGVANDRADE, *mitsgaders de heeren* ZETHUS, SPICHT, SCENARCHUS, BOMBASTIUS *en anderen bestaan werklyk, zyn gezond en welvarende, hebben voor honderd jaaren reeds geleefd, en zullen waarschynlyk over honderd jaaren nog wel leven, als ik en myne puntdichten al lang vergeten zyn. Dat het publiek hen niet kende, en ik genoodzaakt ware, op gevaar van my eene actie van injuriën op den hals te halen, hen met den vinger aan te wyzen, zou my waarlyk lief zyn; maar ik twyfel 'er aan, want het publiek gaat meer met hen om dan ik.*

Deze verklaring had zeker beter in de voorrede van myne puntdichten gepast dan hier, doch daar dezelven boekswyze worden uitgegeven, en ik de bezitters daarvan verzoek by het inbinden deze verhandeling daarby te voegen, als samen één werk uitmakende, komt dit op het zelfde uit.

G.

Amst. 21 *Maart* 1810.

VER-

VERHANDELING

OVER HET

PUNTDICHT.

---

§. 1.

Geſchiedenis van het Puntdicht.

Het puntdicht, ook nypdicht, ſteekdicht, ſneldicht, quick, zindicht en knipdicht geheten, is van Griekſchen oorſprong, heet in die taal *Epigramma*, en was aanvanglyk niets meer dan hetgeen deze naam aanduidt, te weten een opſchrift (*), hoedanigen de ouden gewoon waren op tempels, openbaare gebouwen, graftomben en gedenktekenen te plaatſen. Zodanige opſchriften nu waren kort en tevens veelzeggend (†). Deze gedrongenheid in den vorm der opſchriften wierd naderhand by de Romeinen in hunne *inſcriptiones* (want de *epigrammata* waren reeds by hen tot wezenlyke puntdichten geworden) zelfs zo verre gedreven, dat zy de woorden niet eens voluit, maar enkel de eerste letters van dezelven op hunne gebouwen ſtelden; by voorbeeld, op den tempel van JUPITER ſtond D. O. M. Deze kortheid had haare nuttigheid, zowel voor de ledigganger als voor de geenen die wegens drokke affaires zeer gepresſeerd waren; en aan lieden

van

(*) Ἐπί, op, γράμμα, ſchrift.

(†) Zo ſtond, by voorbeeld, op den tempel van APOLLO te Delphi: Γνῶθι σεαυτόν, Ken u zelven.

van beiderleije soort was 'er althans ten tyde van JUVENALIS en HORATIUS geen gebrek, gelyk men uit hunne satyren zien kan, waarin de eene soort zo min als de andere gespaard wordt. Iemant uit de laatstgemelde classe had daarby het voordeel dat hy by regen en slecht weder niet lang behoefde stil te staan, om een zes,- agt- of tienregelig vers, gelyk die waarmede verscheiden gestichten *ad pios usos*, zo in onze Amstelstad als elders, pronken, te lezen, en te herlezen, wilde hy den inhoud niet reeds vergeten eer hy zes huizen verre was, en dan de kostlyke tyd, dien hy, alware het mooi weêr, daarby stond te verspikkeleren.... Neen, zo een letter of drie kon hy *en passant* gemaklyk opnemen en onthouden, en al voortgaande de overige letters daarby bedenken; of, als hy daartoe geen lust had, 's avonds in gezelschap den een' of ander' vragen: Apropos, zeg me reis wat die enkele letters beduiden, die ik heden morgen op dien of dien tempel gezien heb; en zeker was 'er dan wel iemant die het wist. Een ander, die niets te doen had dan voor zyne gezondheid alle dagen een weinig te wandelen, en op het *Forum* te vernemen of 'er ook iets nieuws was, vond in het ontcyferen van deze initiaalletters, vooral als hy een liefhebber was van logogryphen, charaden, rebus e. d. g. een aartig tydverdryf, en gevolglyk las hy uit de straksgemelde drie letters hetgeen iedereen' 'er uit gelezen zou hebben, wanneer 'er nog een dozyn bygestaan hadden, namelyk DEO OPTIMO MAXIMO, en zo ook verscheiden andere opschriften, waarin men ook de zo dubbelnuttige letterzuinigheid betracht had.

De-

Deze opschriften nu, die met initiaalletters voor de Romeinen zelven tamelyk verstaanbaar waren, waren abracadabra voor de vreemdelingen; en dit bleek alras, toen Rome ingenomen wierd door de barbaaren, die alles te vuur en te zwaard verwoestten, de tempels en gebouwen met inscriptiën en al onder den voet wierpen, zonder zich om de ontcyfering der laatsten te bekommeren, want zy konden noch lezen noch schryven, en verstonden ook geen woord Latyn; naderhand, toen de kinderen en kindskinderen van deze barbaaren, die te Romen geboren en opgevoed waren, en natuurlyk nu de taal des lands spraken, bekeerd wierden, gebrekkig lezen en schryven leerden, doch van het geäbbreviëerd steenschrift geen begrip hadden, las hy die lezen kon, (want dit getal was nog niet groot,) niet wat 'er met vyftien letters staan moest, maar natuurlyk wat 'er met drie stond, te weten D O M. Dat was nu zeker wel recht dom; evenwel wil men dat deze domheid aanleiding gegeven heeft tot de benaming van verscheiden groote kerken, als te Straatsburg, te Munster, te Utrecht, en elders; want daar men in de middeneeuwen by overlevering wist en aan de ruïnen zag dat dit drieletterig opschrift tot tempels betrekking had, maakte men het besluit daaruit op dat de Heidensche Romeinen hunne tempels *domtempels* genoemd hadden, en bouwde alzo, om toch vooral niet minder te zyn, Christlyke *domkerken*.

Even zo als het by de Romeinen met deze drie letters is gegaan, die, gelyk wy zagen, eene geheel andere betekenis kregen dan zy oorspronglyk had-

den; ging het ook met het *epigramma* by de Grieken, dat later ook eene geheel andere, hoewel niet zo domme betekenis kreeg (*). Van eenvouwdig opschrift wierd hetzelve eene soort van versjes, omtrent in den smaak van die welken hedendaags de banketbakkers om ulevelletjes wikkelen, somtyds ook wat grooter, gelyk men zulks in de Anthologie, zo al niet nalezen, ten minsten nameten kan (†). De Latynsche dichters hebben het *epigramma* van de Grieken ontleend, doch zy mogen als de vinders aangemerkt worden van het scherpe, bytende, stekelige, van het eigenlyke puntdicht, of wat zich thans als zoda-

(*) Aujourd'hui le mot d'*Epigramme* signifie une pensée intéressante, présentée en vers, heureusement et brièvement. *Princip. élém. des Belles-Lettres*, *par* M. FORMEY, Art. XXX. §. 240.

(†) Zie hier de vertaling van een Grieksch puntdicht:

DUBBELE VERPLIGTING.

't Meêdogend Godendom, geraakt door myne elenden,
Wanneer 't myn schip had zien vergaan,
Bood me onverwacht een ander aan
Om my weêrom naar 't strand te zenden.
Op de ongestuime waterkolk
Vertoonde zich noch kiel, noch volk.
'k Zocht uitkomst, maar vergeefs: de dood kwam langsaam nader:
Tot dat ik eindlyk, toen geen hoop my overbleef,
Een ligchaam wierd gewaar, dat aan myn zyde dreef.
Helaas! het was myn vader.
Ik kende, ik kuschte 't dierbaar pand,
En zittende op het lyk, bragt my de stroom aan 't strand.
Wat liefde moet my voor dien vader 't hart ontvonken,
Die, nu ik, uit den vloed, gered ben aan de reê,
My éêns op land, en éêns op zee,
En dus tot tweemaal toe het leven heeft geschonken!

L. PATER, Poëzy, blz. 457.

danig characteriseert; daar integendeel natuurlykheid zagtheid en bevalligheid, waarmede een denkbeeld kiesch en aartig uitgedrukt wordt, de hoofdtrekken van het Grieksch *Epigramma* zyn. Het *madrigal* der Franschen heeft daarmede de meeste overéénkomst, en CATULLUS heeft zyne *epigrammata* veelal in den smaak der Griekschen vervaardigd (*); MARTIALIS en

(*) PULCI, of PULEX, gelyk deze Italiaan in het Latyn genoemd wordt, een dichter uit de XVe. eeuw, vervaardigde een Latynsch puntdicht, waarin hy den Griekschen smaak by uitnemendheid wel getroffen heeft. ANGELUS POLITIANUS zette hetzelve in het Grieksch over; MENAGE getuigt dat de geheele Anthologie niets fraaijer oplevert, en dat het voor POLITIANUS geen geringe eer is eene tamelyk schoone copy van zulk een volmaakt origineel te hebben kunnen geven. *Menagiana*, Tom. 4. pag. 432, waar men het oorspronglyk, benevens de Grieksche vertaling van POLITIANUS, eene van LASCARIS en eene andere van MENAGE, mitsgaders eene Fransche naarvolging van LA MONNAYE aantreft. Van dit fraaije puntdicht is ook eene Nederduitsche vertaling voorhanden, die hier volgt.

OP EEN HERMAPHRODIET.

Myn zwangre moeder vroeg aan 't hoog besluit der Goôn
Wat vrucht zy baaren zou? en de uitspraak deed haar vreezen.
Mars zeide: een Dochter. God Apollo sprak: een Zoon:
Maar Junoos antwoord was: 't zal 't een noch 't ander weezen.
Tot elks verwondering was ik Hermaphrodiet.
Men vroeg ook op wat wyze ik 't levenslicht zou derven?
De krygsgod sprak: door 't hout. Apollo: in een vliet.
De trouwgodin riep uit dat ik door 't staal zou sterven.
't Viel alles my te beurt. Ik klim op eenen boom,
Wiens laage stam een beek scheen met zyn loof te omvangen.
Ik val: myn zwaard schiet uit, en treft my in den stroom.
Myn voet blyft aan den tak, myn hoofd in 't water hangen.
Dus, eerst als Man, als Vrouw, als geen van twee beschouwd,
Geraakte ik aan myn eind' door 't nat, door 't staal, door 't hout.

L. PATER, Poëzy, blz. 433.

en AUSONIUS, zowel als de laatere Latynsche puntdichters, SANNAZARIUS, OWEN, BUCHANAN, JOANNES SECUNDUS en anderen, zyn ten eenemale daarvan afgeweken, en hebben de meesten hunner *epigrammata* tot kleine hekeldichten gemaakt.

Byna ieder land in Europa heeft zyne min of meer beroemde puntdichters opgeleverd, die zich meest allen naar den Latynschen smaak gevormd, en veele *epigrammata* der oude dichters geheel of ten dele in hunne moedertaal overgebragt of anderzins bearbeid hebben, gelyk in Frankryk MAROT, GOMBAUD, ST. GELAIS, CAILLY, LE BRUN, BOILEAU, PIRON; in Engeland CONGREVE, SWIFT, PRIOR, COWLEY en anderen; in Duitschland, behalven LOGAU en WERNICKE, die in de kindschheid der Duitsche letterkunde bloeiden, in de laatste jaaren LESSING, PFEFFEL, KAESTNER, WEISSER, ZARNACK, HAUG, BEYER, die geheele boekdeelen met epigrammen geleverd hebben; in Holland ROEMER VISSCHER, SPIEGHEL, DE DECKER, HUYGENS, JAN VOS, RIXTEL, LANGENDYK, DE REGT, HOFFHAM, behalven nog verscheiden anderen, die ik in den loop dezer verhandeling gelegenheid zal hebben te vermelden. Dat my geen Italiaansche en Spaansche puntdichters bekend zijn, durf ik voor geen bewys aanvoeren dat Italië en Spanje 'er geen opgeleverd hebben die in hunne moedertaal schreven. Meer zeker schynt het dat, hoezeer genoegzaam ieder land voortreflyke dichteressen voortgebragt heeft, nergens vrouwen zich op dit vak hebben toegelegd.

Niet

Niet alleen de beste dichters by alle beschaafde natiën, gelyk uit de opgenoemden blykt, hebben puntdichten vervaardigd, maar zelfs keizer AUGUSTUS, die doorluchtige voorstander en beloner niet alleen, maar ook zelf beöefenaar der letteren, schepte insgelyks zo veel behagen in deze vernuftspelingen, dat hy, volgens het getuigenis van SUETONIUS (*), in het bad zich bezig hield met het opstellen van epigrammen, die wel in een' bundel versameld, doch niet tot ons gekomen zyn.

Wel verre dat het scherpe, bytende, stekelige der puntdichten, voor zo verre zy niet persooneel, en dus geen pasquillen zyn, derzelver vervaardigers onaangenaamheden berokkenen, of hen, als lieden van een slecht hart, in een haatlyk licht stellen en hunne voortbrengsels aan de verachting der weldenkenden prys geven zouden, worden dezelven in tegendeel door alle tyden heen by alle kenners en liefhebbers van vernuftige voortbrengselen zeer in waarde gehouden; en al is het dat BAVIUS of MÆVIUS, HARPAGON of TARTUFFE, NIGER of PIGER zich in dezelven somtyds naar het leven afgebeeld vindt, welnu, laat hy de les van DESTOUCHES volgen, beginnen met 'er om te lagchen en eindigen met zich te verbeteren, dan wint hy voor zich zelven 'er oneindig meer mede dan de puntdichter, die op deze wyze gebrek aan stof ter beärbeiding zou krygen.

Ook niet alle puntdichten hebben iets satyrieks, veelen zelfs hebben door eene geestige wendin[illegible]

(*) SUET. in Aug. §. CVII.

jende lofspraak ten doel, gelyk onder anderen het Latynsche puntdicht van SANNAZARIUS op de stad Venetië, waarvoor de raad dier stad hem uit erkendtenis zoveel honderd zechinen schonk als het puntdicht regels groot was, zodat hem deze poëtische inval een lief sommetje van ruim drieduizend guldens Hollandsch geld opbragt. Van dit puntdicht, dat men met recht het puntdicht van fortuin kan noemen, hebben OVERBEKE, GOEREE en PATER Nederduitsche vertalingen geleverd (*).

Tot dus verre heb ik slechts eenige trekken uit de geschiedenis van het puntdicht medegedeeld; thans zullen wy het hedendaagsche puntdicht een weinig van naderby beschouwen.

§. 2.

Het wezen van het hedendaagsch Puntdicht.

En hier doet zich aldra de moeilyk te beäntwoorden vraag op: Wat is een puntdicht? zeker moeilyk te beäntwoorden vraag; want vervoegen wy ons met dezelve by de heeren *theoretici*, dan zeggen zy ons eigenlyk eer wat een puntdicht *niet*, dan wat het *al* is, of hunne bepalingen lopen zo geweldig verre uit elkander dat men schrikt en beeft om, zonder de kluw van ARIADNE, zich in den theoretischen doolhof te begeven. Wy zullen 'er dan ook uit vrees van te verdwalen maar uitblyven, en zien of ons ei-

(*) A. v. OVERBEKE, Rymwerken, blz. 65. J. GOEREE, Mengelpoëzy, II. Deel, blz. 279. L. PATER, Poëzy, blz. 435.

eigen oordeel ons niet beter zal te recht wyzen, als wy het puntdicht in het puntdicht zelven zoeken. Welligt vinden wy dan dat het puntdicht, hoewel een gedicht van korten adem en weinig omflags, zich niet, gelyk eenige andere dichtſoorten, aan vaste regelen bindt, maar een chameleon is, die, zo men zegt, de kleuren van alle voorwerpen aanneemt waarmede hy in aanraking komt, en gevolglyk onbepaalbaar is.

Evenwel, gelyk de chameleon toch zyne hem eigendomlyke kleur heeft, die weder ten voorſchyn komt, zodra hy niet meer in aanraking is met het voorwerp, welks kleur hy, volgens het volksgevoelen, aangenomen heeft, even zo heeft ook het puntdicht eenige vaste grondtrekken, die wel door toevalligheden verſchillend gewyzigd, doch nooit geheel uitgewischt kunnen worden, zonder het puntdicht van deszelfs voornaamſte beſtaandeelen te beroven; deze grondtrekken zyn beknoptheid, juistheid, duidelykheid, geestigheid; niet dat het tegengeſtelde, langwyligheid, onnaauwkeurigheid, duisterheid en lafheid, in andere dichtſoorten meer geöorloſd zyn dan in het puntdicht, maar genen zyn vatbaar voor eenige uitgebreidheid, opſiering, afgetrokkenheid en redenering, dat het puntdicht niet is: verrasſen en treffen, ſnel treffen, is deszelfs oogmerk, en dit kan noch door een' overvloed van woorden, noch door opſchik, noch door het geen nadenken vereischt, noch door betogen geſchieden; de ſlag ras gevoeld als toegebragt worden. Het i lyk te zien hoe de heeren *theoretici* zich

hogte wringen, niet om puntdichten te maken (*), maar om te bepalen hoe zy ze gaarne gemaakt hadden; want zelf maken, lieve Hemel! .... wie zou van een' architect vergen dat hy zelf de truffel in de hand nam, en mede metselde aan het door hem ontworpen gebouw! Zo is het ook met de æsthetische architecten: de meesten geven bepalingen en regels, weinigen voorbeelden. BATTEUX, FORMEY en SULZER hebben met hunne omschryvingen en bepalingen weinig meer gedaan dan voor het puntdicht eene andere benaming gezocht dan puntdicht; LE BRUN en LESSING zouden insgelyks met hunne bepalingen den nieuwsgierigen even wys gelaten hebben, hadden zy niet tevens door zelf vervaardigde epigrammen getoond wat zy daarvoor hielden; en nog zullen alle lezers zeker niet met hen van één gevoelen zyn. Vry algemeen ondertusschen schynt men tegenwoordig een kort hekeldicht daaronder te verstaan (†). Dat het puntdicht niet altyd als zodanig kan aangemerkt worden heb ik reeds gezegd; doch wy willen hetzelve, vermits toch de meeste puntdichten een satyriek character hebben, hoofdzaaklyk van die zyde beschouwen, en ons vergenoegen met LE BRUNS opgave van deszelfs vereischten. „ Men „ kan," zegt hy „ het puntdicht aanzien als een klein „ dicht,

(*) Un génie profond, et sans vivacité, ne réussira jamais dans ce genre de poësie. LE BRUN, *Epigr. Chans. Madrig.* Préf.

(†) Dit schynt zo, doch of het indedaad niet nog wel iets meer is, zou men, de groote verscheidenheid van puntdichten in aanmerking nemende, billyk mogen vragen. Ondertusschen is het niet om-

„ dichtſtuk vatbaar voor alle ſoorten van onderwerpen,
„ eindigende met eene eenvouwdige, klaare en juiste ge„ dachte. De naauwkeurigheid, klaarheid, juistheid „ en levendigheid zyn de grondſlag en de voornaam„ ſte hoedanigheden van het puntdicht. Overigens „ levert het onderwerp doorgaans de regels op (*)". Ieder goed uitgevallen puntdicht kan tot model voor anderen dienen; en vermits genoegzaam alle ſtof voor het puntdicht beärbeidbaar is, kan men daaromtrent evenmin iets voorſchryven. Men ziet dus dat men byna, gelyk POPE zeide: Een mensch is een mensch, ook, eene bepaling willende geven van het puntdicht, in denzelfden zin zou kunnen zeggen: Een puntdicht is een puntdicht, hoe wonderſpreukig, in den eersten opſlag, deze bepaling dan ook luiden mogt.

Daar, gelyk ik zo even zeide, genoegzaam alle ſtof voor het puntdicht bruikbaar is, behoef ik daarover niet opzetlyk te handelen: ik zal dus overgaan tot de beſchouwing van den vorm, in welken het puntdicht beärbeid wordt, vervolgens kortlyk aanwyzen welke ſtof

omdat ik, aangaande het wezen des puntdichts, het met OWEN volkomen ééns ben, dat ik zyne uitſpraak op den tytel geſteld heb, maar om het gemeen gevoelen eenigzins te gemoet te komen. DE DECKER verklaart zich daaromtrent genoegzaam op deze wyze:

Een Schimpdicht word te recht met Puntdicht vergeleken;
  Dit word in dat verbreid, dat kort in dit vervat.
Dat dient gepunt als dit, zoo 't ſnel en wel wil ſteken,
  Dit dient, zoo 't byten wil, getand te zyn als dat.

J. DE DECKER, Rymoefeningen, II. Deel, blz. 7.

(*) LE BRUN, aux ll. cc.

stof die puntdichter daartoe met goed gevolg bezigen kan, en eindelyk eenige byzondere soorten van puntdichten opgeven.

§. 3.

Vorm van het Puntdicht.

Hoedanig eigenlyk de vorm van een puntdicht behoort te zyn, kan almede niet met zekerheid bepaald worden; alles wat men daaromtrent zou kunnen zeggen, is dat men zo veel mogelyk de kortheid betrachten moet, alzo te langgerekte puntdichten doorgaans de bedoelde uitwerking zullen misfen; de slag moet snel toegebragt en snel ontfangen worden: draalt of dreigt men daarmede, dan wordt hy veelal ontweken. Hoe korter en treffender men dus zich in het puntdicht kan uitdrukken, hoe beter en zekerder men zyn oogmerk zal bereiken (*): waarom dan ook altyd eene korte versmaat boven eene lange, een klein getal van regels boven een groot te verkiezen is, als het bestek der te beärbeiden stof zulks toelaat. Doch wanneer deze uit haaren aart het tegendeel mogt vereisschen, spreekt het van zelve dat, als men ten oogmerk heeft de verwachting des lezers eenigen tyd in spanning te houden, als dan, integendeel, het lange boven het korte verkieslyk is. „ Dikwyls" zegt BOILEAU, „ is het puntdicht

„ slechts

(*) Tout doit être vif dans l'Epigramme. La langueur, et la superfluité des paroles, y sont des défauts insupportables. Tout y doit aller directement au cœur ou à l'esprit, qui se sentant agréablement frappés par des saillies vives et ingénieuses, en admirent les bautés, et se rendent malgré eux à ces charmes. LE BRUN, *aux ll. cc.*

„ slechts een spoedig gezegde met twee rymen versierd (*)." en in verscheiden taalen zyn eene menigte van zodanige tweeregelige puntspreuken voorhanden; by uitstek vernuftig en krachtig is onder anderen (†) het byschrift van SIX op VONDELS afbeelding, door LIEVENS geschilderd:

Dit's Vondel met zyn rol:
Apelles trof Apoll'.

Hoe kort dit geestig compliment aan dichter en schilder beiden ook is, zou ik voor my hetzelve nog korter verlangen, en VONDEL liever *zonder* dan *met* zyn rol daarin aangewezen zien, niettegenstaande de schilder hem die werklyk in de hand gegeven heeft. Zo heb ik daartegen, inzonderheid by HUYGENS en DE DECKER, menig puntdicht aangetroffen, hetwelk wegens deszelfs gedrongenheid duister was (§), en eene herlezing vereischte om verstaan te worden; eenige Latynsche puntdichten zyn mede niet vry van dit gebrek, hetwelk mogelyk by eene minder gedrongen uitdrukking te vermyden is. Zo

(*) L'Art Poëtique, Ch. II. 104. De ouden hielden zich daarin ook aan geen bepaald bestek; want hoewel de epigrammen van MARTIALIS doorgaans kort zyn, treft men 'er toch onder anderen by CATULLUS en CLAUDIANUS veel langer aan.

(†) Zodanig is ook het volgende fraaije tweeregelig versje van P. RIXTEL op de schildery van het Amsteldamsche stadhuis (thans het koninglyk paleis) door G. BERKHEYDEN geschilde[rd:]

Het aghtste wonder staet van steen gebouw aen [...]
Maer 't negende is dat aghtste in dese schilder[y.]

P. RIXTEL, M[...]

(§) ——— ——— Brevis esse laboro,
Obscurus fio.

Zo min 'er dierhalven iets omtrent de versmaat en het getal der regels, waaruit een puntdicht bestaan moet, kan bepaald worden, zo als by eenige andere dichtsoorten, gelyk het rondeel, klinkdicht, triolet en anderen, die derzelver vast getal regels hebben, even zo min kan men ook deszelfs eigenlyken dichtvorm bepaſen, vermits hetzelve zich in genoegzaam alle dichtvormen laat voordragen, het zy dat de dichter zelf ſpreekt, of anderen laat ſpreken, verhaalt of zyne perſoonaadjen, even als in een tooneelſtuk, zelf laat handelen. Zo goot, by voorbeeld, DE DECKER een zyner puntdichten in den vorm van een

BRUILOFTSGEDICHT.

Hoewel ghy zyt gelyk in aerd, in aerdig wezen,
In deugd, in goederen, in jeugd en edeldom,
Ghy nochtans, Bruidegom, zoud (acht ik) waerdig wezen
Nog waerder Bruid, ghy, Bruid, nog waerder Bruidegom(*).

Gevende daarmede op eene geestige wyze te kennen dat hy het paar, hoe veele goede hoedanigheden ieder op zich zelven mogt bezitten, toch niet geſchikt achtte om elkander door het huwelyk gelukkig te maken.

Van LANGENDYK heeft men een epigram in den vorm van een klinkdicht. „ Ik zal," dus laat hy een' prediker ſpreken:

Ik zal myn' tekst en preêk thans in drie deelen delen,
En de onderdeelen doen vervolgen zo 't behoort:
Ik zal 't Hebreeuwschen Griekschverklarenwoordvoorwoord,
Zo kort, zo bondig, dat het niemant zal vervelen.

De

(*) J. DE DECKER, Rymoefeningen, II. Deel, bl. 85.

De uitbreiding, wolgepast, zal kenrige ooren streelen,
Zo net, zo klaar ter zaak', dat zy het hart bekoort;
Ik zal de gruwlen van de zonde, soort voor soort,
Bestraffen, en aldus de breuk van Sion helen.

Ik zal voor wysgeer op den preékstoel zelden speelen;
'k Zal denken waar ik sta, opdat ik niet verdool':
Gods woord past op den stoel, natuurkunde in de school.
Ik zal in kerk en staat geen twist noch oproer telen.

Elk wacht met aandacht op 't vervolg van dat „ik zal";
Maar let men op den zin, dan zegt hy niemendal (*).

Men merkt aan den loomen gang van dit klinkdicht dat de dichter opzetlyk de aandacht des lezers heeft willen ophouden, om hem eindelyk, even als deze prediker zyne horers, *niemendal* te zeggen: zodat hier eigenlyk het punt alleen in den characteristieken vorm gelegen is, en waarschynlyk in eenigen anderen zo krachtig niet gevoeld zou worden, even min als in het volgende van DULLAERT, op het begraven der ryken en aanzienlyken by avond, waar de slag ook geheel tot op het laatst bewaard is:

De groote Hageroos laat Manshart, haar' gemaal,
Ook op de nieuwe snof by nagt ter aarde ryden,
En voert in een karos de dood in zegepraal,
Omringt van fakkelen en zwier aan alle zyden.
Zoo eert de hovaardy haar wreedste vyandin;
Zoo gaat zy ook ten grave; ach, raakte zy 'er in (†)!

HOFFHAM levert ons een puntdicht in den vorm van eene fabel, dus luidende:

(*) P. LANGENDYK, Gedichten, III

(†) H. DULLAERT, Gedichten, blz

DE MUG EN DE OLIFANT,

Een mug ftak eens een' olifant.
Zoo kan het kleenfte dier het allergrootfte plaegen.

* * *

Van veele fabelen is de inhoud kaal en koud,
En de moraal geftolen (*).

Gelyk zy in deze tweeregelige fabel insgelyks uit VONDELS *Adam in ballingfchap* (†) geftolen is, en welke letterdiefftal juist het punt van dit puntdicht uitmaakt.

Dat zelfs de vorm des heldendichts, van welk een' wyden omvang die ook anders moge wezen, insgelyks het puntdicht kan aangepast worden, heeft de heer BARBAZ nog onlangs bewezen, door een epigrammatisch heldendicht in tien zangen te vervaardigen, hetwelk ik hier onmiddelyk laat volgen.

In navolging van de *Iliade*, *Henriade*, *Lufiade*, *Mesfiade* en nog veele andere *aden*, noemt ook de dichter zyn heldendicht:

DE KLAASIADE,

HELDENDICHT,

IN TIEN ZANGEN.

EERSTE ZANG.

Ik zing den grooten Klaas, ten hoogften ftand verheven.

TWEEDE ZANG.

Help, zanggodinnendom! ai, wil my lauwren geven!

DERDE ZANG.

Myn held word jongeling: zyn baard fchiet ftoppels uit.

VIER-

(*) O. C. V. HOFFHAM, Nagelaten Gefchriften, blz. 199.

(†) III. Bedr. I. Toon.

VIERDE ZANG.

Hy leert, als tweede Boolyhard blazen op de fluit.

VYFDE ZANG.

Hy durft, met trotschen moed, op steile ladders klimmen.

ZESDE ZANG.

Hy hoort, in 's afgronds nacht, trompetgeschal van schimmen.

ZEVENDE ZANG.

Hy kiest een dierbre gade, en gaat 'er meê te bed.

AGTSTE ZANG.

Hy worstelt met fortuin, maar stelt haar fier de wet.

NEGENDE ZANG.

Gelyk een pyl den boog, laat hy den rampspoed achter.

TIENDE ZANG.

Dáár stygt hy hemelwaart, want...Klaas word torenwachter (*)!

In dit tienregelig puntdicht treft men alles aan wat men in een tienduizendregelig heldendicht vindt, hetwelk met al zyne omslagtigheid somtyds niets meer zegt dan dit puntdicht, dat onmogelyk VIRGILIUS kan ten doel hebben: deze immers laat zyn' held nog dieper onder de aarde dalen dan KLAAS hier boven dezelve verheven wordt; neen, voorzeker, het valt te zeer in het oog dat hier slechts die winderige epische zangers bespot worden, die hunne helden tot weinig meer dan tot torenwachters verheffen, die, even als dezen door trompetgeschal de goede burgery te kennen geven dat zy niet in slaap gevallen zyn, den lezer ook door brommen en zwetsen hunne aanwezigheid verkondigen, die anders welligt niet eens bespeurd zou worden. Ik behoef na dit

(*) [illegible] Kunst door vriendschap [illegible]

dit alles naauwkeurig te doen opmerken dat ook hier het punt voornamelyk in den gekozen vorm gelegen is.

Het vertelsel, (om van nog verscheiden andere dichtvormen niet te spreken), levert ook een' zeer gelukkigen vorm op voor het puntdicht. Hoezeer ik nog onlangs in zeker maandschrift de zodanigen met de magistraale magtspreuk: *Geen puntdicht* veroordeeld vond. Het antwoord op de zeer natuurlyke vraag van elk die gaarne onderricht wenscht te worden, en dus ook van my: *Waarom niet?* is de heer recensent tot op dit oogenblik nog schuldig gebleven; en ik, die in myne eenvouwdigheid met veele vry wat scherpzinniger mannen, en daaronder MARMONTEL, die immers met ronde woorden zegt: „ Het punt„ dicht zelf is somwylen slechts een klein vertelsel „ dat met een snedig gezegde eindigt (*)," nog aan het bestaan van

§. 4.

Epigrammatische Vertelsels

geloof, zal zo lang by dit gevoelen volharden tot ik, om het even door wien, van dwaling overtuigd word. Inmiddels vertrouw ik den lezer geen ondienst te doen met hier een paar kleine vertelsels mede te deelen, die ik geen zwarigheid maak voor wezenlyke puntdichten te houden, omdat zy myns bedunkens aan de opgegeven vereischten van het puntdicht volkomen beäntwoorden, en eigenlyk van het vertelsel,

als

(*) Poëtique Françaíse, Paris 1763, Tom. II. pag. 342.

als men ze aan die van LA FONTAINE en [illegible] CA-TIUS toetst, niets hebben dan den vorm, en, zonder inwikkeling of ontknoping, met een fnedig gezegde, geestig antwoord, of aartigen kwinkflag eindigen. By voorbeeld, dit van PATER:

ONTYDIGE VOORZORG.

Jan, die vol droefheid voor zyne Egaês krankbed zat,
Sprak haar dus aan: Myn lief! myn fchat!
'k Zal, vrees ik, in het kort het eind' zien uwer dagen:
Ei, geef my raad in mynen rouw;
Wie denkt gy dat ik moet na u ten huwlyk vragen?
Gy weet toch dat ik niet kan leven zonder vrouw.
Zy noemt hem Hillegond. Waar wordt gy heen gedreven?
Zei Jan; haar man is nog niet dood,
Zelfs heeft hy nog geen ſtervensnood.
Wel, fprak Sofia, ik ben ook nog in het leven (*).

Zo ook dit van NOMSZ:

DE SPOTTER BETAALD.

Een monnik, barrevoets, doch gaande op houten klompen,
Zag, in een zeker dorp, een' kinkel water pompen,
En riep hem fpottend toe: „ Goên dag, Samaritaan!"
De kinkel keek hem lagchende aan,
En zei: „ ô Pater! 'k zie u op twee klompen gaan;
„ Maar inderdaad, ik vrees met reden,
„ Dat ze uit dien boomſtam zyn gefneden,
„ Waartegen eertyds wierd gezeid:
„ 'Er zy geen goede vrucht op u in eeuwigheid (†)."

Mitsgaders dit van den heer H. DE FLINES:

SCHUIT-

(*) L. PATER, Poëzy, blz. 462.

(†) J. NOMSZ, Mengelwerken, blz. 381.

SCHUITPRAATJE.

Een windrig officiertje, dat
Niet weinig grootsch op pluim en degen,
Onlangs in zekre trekschuit zat,
En naast een' dominé een plaatsje had gekregen,
Sprak, daar hy langen tyd den leeraar had bespot:
„ Word ik eens vader, ô! al is myn jonge zot,
„ Of al te dom om iets te leeren,
„ 'k Laat hem, by die en die, tot dominé studeeren." —
„ 'k Zie," zegt de predikant, „ als ik u wel betracht,
„ Dat uw heer vader daar heel anders over dacht (*)."

Van den grafschriftvorm (†), waarin men ook veele puntdichten aantreft, geef ik hier opzetlyk geen voorbeelden, om dat wy 'er toch in den verderen loop dezer verhandeling in dien vorm zullen aantreffen. Overigens moet zelfs het

§. 5.

Opschrift des puntdichts

juist gekozen, en, is het mogelyk, op zich zelven reeds epigrammatisch zyn, gelyk, by voorbeeld, dat van

(*) Dichtvruchten van den Vrindenkring: *Kunst door vrindschap volmaakter*. VI. Inz. blz. 48.

(†) De eigenlyke grafschriften, mitsgaders de byschriften op afbeeldingen zyn uit hunnen aart wezenlyke puntdichten in den smaak der ouden (zie, by voorbeeld, het grafschrift op DE RUITER, door ANTONIDES, Gedichten, II. Deel, blz. 172, en de hier voor blz. 21 aangehaalde byschriften van SIX en RIXTEL); doch dat de smaak hierin merklyk verbasterd is, en beiden dichtvormen tegenwoordig meestal opgevuld worden met vleijeryen en walglyke lafheden, heeft welligt aanleiding gegeven tot het vervaardigen van veele stekelige puntdichten in den vorm van graf- en byschriften.

van het ſtraks medegedeelde heldendicht in tien zangen. DE DECKER wil dat zulks tot in de *præpoſitiones* toe doorſtrale, immers zegt hy:

By Puntdichtſchryveren word veel gewag gemaekt
Van *Van*, van *Aen*, van *Op*. *Van* leert, *Aen* looft, *Op* laekt (*).

§. 6.

Styl des Puntdichts.

Aangaande den ſtyl des puntdichts kan insgelyks niets voorgeſchreven worden: deze is overéénkomstig met het onderwerp en geëvenredigd aan het character der ingevoerde perſoonen, ernstig, luchtig, grappig, bytend, al naar het te pas komt, zelfs ſtichtlyk, gelyk ſtraks blyken zal (§. 15.). Zie hier een puntdicht van DE DECKER in een' zeer ernstigen ſtyl:

OP ZEKEREN ONBARMHARTIGEN.

Als de armen hunnen nood u naekt voor oogen leggen,
Hoe mag het u van 't hert zoo hard hen af te zeggen?
Ghy zegt wel dat de wet hun 't bedelen verbied,
Wy weten 't: maar de wet verbied u 't geven niet (†).

§. 7.

Wending (tournure) *des Puntdichts.*

Somtyds treft het punt onmiddelyk den geen tegen wien hetzelve gericht is, gelyk in dit van DE DECKER:

OP

(*) J. DE DECKER Rymoefeningen, II. Deel, blz. 28.

(†) Ibid. II. Deel, blz. 113.

OP DAMIAEN.

Staeg klaegt gy, Damiaen: och! waer ik wel gestorven:
Deze eeuwe (leider!) is tot in den grond verdorven,
En deugt ter wereld niet! Dan klaeg vry zoo gy meugt;
Ghy zyt ook een van die door wie ze niet en deugt (*).

Somtyds ook neemt hetzelve als het ware eenen omweg, om tot het doel te geraken; by voorbeeld, in dit van HUYGENS:

AAN LICHTE AGNIETJE.

Uw deugen of niet deugen
En prijs of straf ick niet;
Maer waer ick Joodsch, Agniet,
Ick soud' uw vleesch niet meugen (†).

En in deze twee van LANGENDYK:

AAN EEN ROSKAMMER.

Gy klaagt ons dat de pacht op paarden, 't ooregeld,
Tot schade van uw beurs, is al te hoog gesteld.
Nu zucht gy: maar hoe vet zou elk uw balken hooren,
Indien 'er wierd een pacht gezet op ezelsooren!

OP EEN SPREKEND BEEST.

Ezopus fabelwerk kan Joost niet veel vermaken.
Waarom? Het dunkt hem vreemd dat ooit de beesten spraken.
O Joost! onnooz'le Joost! hoe holt gy buiten 't spoor!
Klinkt niet uw eige stem u dagelyks in 't oor (§)?

Niet zelden wordt het doel ook door een' aartigen kwinkslag bereikt; LANGENDYK levert hiervan ons insgelyks eene proeve in zyn puntdicht de

KLOK-

(*) J. DE DECKER, Rymoefeningen, II. Deel. blz. 103.

(†) C. HUYGENS, Korenbloemen, XXV. 210.

(§) P. LANGENDYK, Gedichten, I. Deel, blz. 336. 343.

KLOKKENROEM.

Gy roemt, dat in uw stad, gelegen aan den Ryn,
Veel grooter klokken dan in Hollands steden zyn,
Dat heb ik wel gedacht, eer gy 't ons quaamt vertellen:
Want groote narren zyn voorzien van groote bellen (*).

Zo ook JAN VOS in het zyne op.

MICHIEL EN JAN.

Michiel, gy zyt, zeidt Jan, een dol en dronke gek;
Ja een Silenus, die ik t'huis droeg op myn nek.
Wat dier dat gy dan zyt behoef ik niet te vraagen.
Waarom? Silenus laat zich van een ezel draagen (§).

§. 8.

Voornaamste stoffen voor het Puntdicht.

Genoegzaam alle stoffen, zeide ik, zyn bruikbaar voor het puntdicht. De gebreken en ondeugden der menschen wyzen die onophoudelyk ter bearbeiding aan; doch een gezond oordeel is allernoodzaaklykst om eene goede en voorzigtige keus te doen (§); bygeloof, schynheiligheid, gierigheid, en wat dies meer is, mag men vrylyk aantasten; men mag zelfs onder zo veele bygelovigen, schynheiligen en gierigen, by voorbeeld, zich een origineel kiezen dat men naar het leven afbeeldt, doch nimmer moet zodanig een origineel al te kenlyk voor het algemeen aangeduid

wor-

(*) P. LANGENDYK, Gedichten, I. Deel, blz. 338.

(†) J. VOS, Gedichten, I. Deel, blz. 446.

(§) La connoissance et l'usage du monde sont nécessaires pour traiter toutes sortes de sujets, et pour badiner spirituellement sur les plus délicats. La satyre qui y regne (dans l'épigramme) demande beaucoup de précaution et de prudence. LE BRUN, aux ll. cc.

worden. Onwetende artsen, schurkachtige rechtsgeleerden en ondeugende of domme geestlyken hebben door alle tyden heen de snerpende tuchtroede der hekelschryvers en de bytende scherts der puntdichters moeten gevoelen; verstandige geneesheeren, weldoeners des lydenden menschdoms, rechtschapen en belanglooze rechtsgeleerden, verdedigers van het recht des onderdrukten, en braave, weldenkende bedienaars van het vrede- en liefdeädemend euangelium, kunnen zich dit nimmer aantrekken, omdat zy noch persoonlyk noch hunne faculteit bedoeld worden. Het moest een onzinnige zyn, die met zyn vernuft wilde schitteren ten kosten van de achting die men de nuttigste wetenschappen en derzelver verdienstelyke beöefenaaren verschuldigd is; en echter zal, by voorbeeld, een dom, verwaand, ondeugend geestlyke niet erkennen dat hy, hy alléén het doel van bytende scherts of spot is, verre van daar, hy acht zich onschendbaar: het is de godsdienst, die bespot, beledigd is; „ zyn onwetende aanhang, door den schyn „ verblind," zegt RABENER (*), „ grypt steenen „ op, en vervolgt in den naam des Heeren diegeen', „ welke uit eene waare achting voor den godsdienst „ den ondeugenden bedienaar van denzelven heeft „ zoeken te ontmaskeren." Op gelyke wyze zullen de beiden anderen ook niet nalaten hunne zaak de zaak van hunnen stand te maken, en de beschimping, hen aangedaan, als een' hoon doen voorkomen voor de wetenschap, die zy eigenlyk honen door dezelve tot misbruik te beöefenen.

De

(*) G. W. RABENER, Hekelschriften, I. Deel, blz. 7.

De puntdichter kan dus hieromtrent niet te veel omzigtigheid gebruiken. Hy, die een' vader in een epigram ongestraft laat zeggen: „ Myn jonge is te „ dom om een ambacht te leren: ik zal een' pastoor „ of predikant van hem maken," (*) beledigt in myn oog den geheelen achtingwaardigen geestlyken stand grievend, en verraadt eene minachting voor de veele wakkere en braave mannen die in denzelven gevonden worden. Dat eene of andere wetenschap of liefhebbery niet den smaak valt van den puntdichter of hekelschryver, zulks geeft hem het recht niet om langs een' vernuftigen weg anderen ook daarvan afkerig te maken.

Men ziet hieruit hoe nodig het is dat men by het beärbeiden zyner stoffe omzigtig persoonen en zaaken van elkander afzondere.

Met de slechte schryvers behoeft men zeker zo veel complimenten niet te maken; men kan bedekt of openlyk, ernstig of boertend hen beduiden dat hun geschryf niet deugt, en toch, zegt BOILEAU, die geduchte geessel der prulschryvers van zyn' tyd, recht doen aan de goede hoedanigheden die zy anders mogten bezitten (†); men kan dit geen belediging noemen, vermits men den puntdichter hetzelfde recht toekennen moet dat elk lezer heeft, het recht van zyn gevoelen over een gedrukt en uitgegeven

(*) Vergelyk het puntdicht van H. DE [illegible] op blz. 28, waar dit honend gezegde geestig ten kosten [illegible] het in den mond gelegd wordt gebezigd is.

(†) Oeuvres de BOILEAU [illegible] 1800. Préface pag. XIII.

ven, werk vrylyk te mogen zeggen, wanneer hy overigens den schryver als mensch en als burger in zyne waarde laat.

Ik heb hiervoor (§. 2.) gezegd dat het puntdicht onder anderen niet voor opsiering vatbaar is, doch daaruit volgt geenszins dat het

§. 9.

Gebruik der Rhetorische Figuuren

in het puntdicht niet geöorlofd zou zyn; veele voorbeelden uit onze beste dichters bewyzen het tegendeel; ik zal eenigen daarvan hier aanvoeren. Het gelukt, by voorbeeld, den dichter zyn puntdicht te scherpen door overdragt (*metaphora*); gelyk in dit van DE DECKER:

OP DASIUS.

De domme Dasius pronkt thans in goud en zy';
Ach! in zoo schoonen lyst zoo snood een schildery(*).

Zo heeft VONDEL ook een gelukkig gebruik gemaakt van deze figuur in zyn byschrift

OP DE AFBEELDING VAN

DEN OUDEN LUTMA DOOR DEN JONGEN.

De vader Lutma teelt
Den zoon; de zoon weêrom
Den vader in zijn beelt.
Natuur staet hier voor stom (†).

Mis-

(*) J. DE DECKER, Rymoefeningen, II. Deel, blz. 51.

(†) VONDELS Poëzy, I. Deel, blz. 594.

Misschien zyn de volgende twee regels van HOOFT, juist om de gebezigde figuur, ook als een puntdicht aan te merken:

OP HET VERBOND VAN HOLLAND EN VENETIE.

Waar is paar van vernuft en van kraften, zoo kloek,
Als de Leeuw met het zwaardt, en de Leeuw met het boek(*)?

Zeer omzigtig nogthans moet men met het gebruik zowel van deze als van alle andere figuren te werk gaan, of het puntdicht mist zyne bedoelde uitwerking. Zo vind ik dat ANTONIDES den Zeeuwschen zeecapitein DE HAZE een slecht compliment gemaakt heeft, in het door hem vervaardigd grafschrift op den zelven, waarvan het slot is:

Sta vreemdeling, en zeg, tot glorie van de Zeeuwen,
Dat hier DE HAZEN zelf veranderen in leeuwen (†).

Het was eene loutere toevalligheid dat deze wakkere held DE HAZE heette; hy had even goed den naam van een' wezel of eenig ander schuw dier kunnen dragen, zonder iets van deszelfs aart te bezitten: de speling met dezen naam is dus valsch vernuft; want de dichter zegt (zeer zeker tegen zyne bedoeling) met deze *metaphora* niets meer noch minder dan dat zelfs de bloodaarts (haazen) in kloekmoedigen (leeuwen) veranderen. Ik geloof niet dat tegenwoordig iemant die DE HAAS heet, al is hy nog zo dapper, zich vereerd zou achten met op [illegible] wyze in een' leeuw gemetamorphoseerd te word[illegible]

De

(*) [illegible] fol. blz. 214.

(†) [illegible], blz. 202.

De vergelyking (*comparatio*), is desgelyks van veel dienst in het puntdicht, blykens dit van LUTKEMAN:

AAN DORIS,

OP HAARE UITWENDIGE SCHOONHEID.

Gy zyt, gelyk de tulp in 't lieflyk lenteweêr,
Der oogen lust; maar ook, gelyk de tulp, niets meer (*).

En dit van HUYGENS:

(DIRCK'S BOECKERY.)

Dirck heeft een groot Comptoir voll boecken:
Maer daer en moet men Dirck niet soecken:
Hy komt 'er van sijn leven niet.
Sulck' arme Gekken stell ick neven
Den Bultenaer die all sijn leven
Het pack draeght dat hy noyt en siet (†).

Somtyds brengt de puntdichter den slag toe door toelating (*epitrope*); gelyk, by voorbeeld, JAN VOS in dit:

AAN F. H.

Ik ben een hondt, zegt gy, myn blaffen doet u schroomen.
De honden blaffen meest als zy een dief zien koomen (§).

En DE DECKER in dit volgende:

OP THRASO.

't Rappier is 't ambachts-tuig, waarop ik ben bedreven;
Dat's, roemt ghy, all myn' eer, dat's all myn hovaardy.
Ik sta 't u, Thraso, toe; gy weet 'er met te leven,
Indien niet in de vuist ten minsten op de zy (*).

Som-

(*) J. LUTKEMAN, Poëzy, blz. 327.
(†) C. HUYGENS, Korenbloemen, XV. 255.
(§) J. VOS, Gedichten, I. Deel, blz. 544.
(*) J. DE DECKER, Rymoefeningen, II. Deel, blz. 55.

Somtyds door gevolgtrekking (*consequentia*); zeer scherp heeft DE DECKER deze figuur gepunt in de volgende twee regels:

EERLYK MAN.

Zoo schaersheid de waerdy der dingen ryzen doet,
Dan is een eerlyk man een onwaerdeerbaer goed (*).

Zo ook JAN VOS in deze twee:

(MATYS.)

Poëeten, zeidt Matys, zyn overzot van geest.
Is 't waar? zoo heeft Matys allang poëet geweest (†).

Of door wederlegging (*confutatio*), gelyk LANGENDYK deze figuur dus zeer geestig aangewend heeft:

AAN LICHTVINK.

Gy zegt: „Men kan met goud, niet één uur levens kopen,
Dies is 't vergeefsch gewroet, en 't geld vergaerd met hoopen."
Dat zeggen gaat niet door; gy, Lichtvink, waart lang koud,
Zo gy uw leven niet gekocht hadt van den schout (§).

HUYGENS heeft deze figuur nog aartiger gebezigd, juist om daardoor iets te bevestigen:

HOPMAN DIRCK.

Zy liegen 't die verklaren
Dat Dirck geen hart en heeft.
In allerley gevaren
Gevoelt hy dat het leeft,
En als de Popelblaren
Van 't minste windje beeft (*).

Door

(*) J. DE DECKER, Rymoefeningen, II. Deel, blz. 11.
(†) J. VOS, Gedichten, I. Deel, blz. 401.
(§) P. LANGENDYK, Gedichten, I. Deel blz. 340.
(*) C. HUYGENS, Korenbloemen, XXVI. 186.

Door zelfontkenning (*oxymoron*); gelyk WESTERBAEN in zyn puntdicht op

VATINIAEN.

Vatiniaen heeft geld en hy en heeft het niet.
Het strijdt: nogthans is 't waer als men 't te recht beziet.
Dewijl hy wat hy krijght terstond op woecker stelt,
So heeft Vatiniaen geen geld al heeft hy geld (*).

Of HUYGENS, in het zyne op

PIETER.

Wat doet toch Pieter by d' aensienelickste lien?
Men siet 'er Pieter en hy isser niet gesien (†).

Of DE DECKER, in dit

OP IEMAND.

Een dubbel onverstand heeft over u gebied:
Eenweet niet zyt gy, vriend, en gy en weet het niet (§).

En eindelyk ook LANGENDYK in het zyne op

BALBUS.

Gy, Balbe, hebt uw goed verloren op de zee,
Zo gy betaalen konde, ik weet gy 't gaarne deê.
Men scheldt u om uw ces; maar zyt niet onverduldig:
Hoe veel gy schuldig blyft, gy zyt nochtans niet schuldig (‡).

Door

(*) J. WESTERBAEN, Gedichten, I. Deel, blz. 536.

(†) C. HUYGENS Korenbloemen, XX. 16.

(§) J. DE DECKER, Rymoefeningen, II. Deel, blz.

(‡) P. LANGENDYK, Gedichten, I. Deel, bl. 386.

Door tegenstelling (*antithesis*): DE DECKER zegt van de

HOUWELYK LIEFDE:

Men lieft daer boven heet, al wort 'er niet getrout:
Al trout men hier om leeg, men lieft 'er echter kout (*).

Door omkering (*commutatio*); gelyk in dit van den zelfden

GELDZUCHT.

Waer acht men thans zyn goed niet meerder als zyn leven?
Wie neemt zyn goud niet bet als zyn gezondheid waer?
De mensch, van ik en weet wat dommen geest gedreven,
Gaert niet op dat hy leef, hy leeft op dat hy gaêr (†).

En in dit van LANGENDYK:

'T Onnozel volkje houdt poëeten
Voor dwaazen, hoofden vol van waan:
Maar wilt gy de oorzaak daarvan weten?
'T Ziet gekken voor poëeten aan (§).

Zo ook in dit van HOFFHAM:

OP DE DOOD VAN EENEN VLOEKER.

Achates vloekte all' die hem zegenden,
Zo lang hy, zich ten vloek, in zegen leefde;
Nu hy, ten zegen aller, vloekend sterft,
Heeft hy de waereld, die hem vloekt, gezegend (*).

Door vernoeming (*metonymia*); HUYGENS zegt van de molenaars.

Een

(*) J. DE [illegible] ...oefeningen, II. Deel, blz. 23.

(†) Ibid. [illegible]

[illegible], blz. 348.

[illegible], blz. 193.

Een Molenaer en dief te zijn?
My dunckt het heeft geen redens schijn:
Wat hoeft hy om veel goed te geven,
Een mensch die van den wind kan leven (*)?

Door spotrede (*ironia*); gy speelt, voert de laatstgemelde iemant toe,

Ghy speelt om stuivertjens, en, Tijs, dat loopt langh aan.
De kostelicke tijd kan geen gesutsel velen:
Ick seg 't in goeden ernst, speelt, als ghy toch wilt spelen,
Om Rosenobeltjens; soo hebt ghy haest gedaen (†).

Desgelyks RIXTEL, sprekende van

HET DROEVIG VERONGELUKKEN VAN JOOST OP ZEE.

Joost rust zeer ongerust, begraven in den vloed,
Met al zyn deugd, zyne eer, zyn wysheid, schat en goed.
Doch, vrienden! weent niet, weest in 't ongeval te vrede;
't Verlies is klein: hy had niet veel van alles mede (§).

De wonderspreukige figuur (*Paradoxon*) laat zich nu en dan mede niet ongevallig in het puntdicht bezigen, doch veelen heb ik gezien waarin zulks lang na zo aartig niet gedaan was als in het volgende van PATER:

DE VERKOCHTE TYD.

Men had my als een zekre zaak gezegd
Dat niemand ooit den tyd kon koopen:
Maar 'k ben van 't tegendeel volkomen onderrecht,
Want Agatha durft zich zo verr' verloopen,
Dat ze aan een' vreemdling, die haar sterk daartoe verzocht,
Voor zeven ducatons twee nachten heeft verkocht (*).

Hy

(*) C. HUYGENS, Korenbloemen, XXI. blz. 141.
(†) ibid. XV. 109.
(§) P. RIXTEL, Mengelrymen, blz. 95.
(*) L. PATER, Poëzy, blz. 459.

Hy *zellef* was de voorste, om *elleck* moed te geven,

staat in VONDELS *Gysbrecht van Aemstel* (*), diergelyk eene woorduitrekking, die den rhetorischen kunstnaam van *epenthesis* draagt, in tegenstelling van de woordinkorting, die men *syncope* noemt, was zeker by de vroegere dichters meer in gebruik dan by de hedendaagschen; en om het misbruik aan te duiden dat van deze dichterlyke vryheid gemaakt is, en nog gemaakt zou kunnen worden, heeft de heer VAN LINSCHOTEN een zogenaamd fragment, *De Oorlog der Guelfen en Gibellinen* geheten, geheel in zodanige epenthesen opgesteld, het welk ik geen zwarigheid maak voor een puntdicht op derzelver misbruik te houden.

Nu gallemt volleksstem door 't fullep blaauw gewellef,
Een hoog gehellemd vorst vervolligt d'Opper-Guellef;
Een schellemsch twalestal viel 't arrem kerrekhoofd
Van achter warrem aan. Van hullep gansch beroofd,
Dreigt elleks dollik hem een errig lot. Hij kerremt,
En huilt zoo sterrek, dat zich 't vollek zijn' ontferremt,
Niet met het scherrep staal, gelijk het zwerrek, raast,
Wanneer de storrem op 't vermollemd hullekje aast,
Maar garen hem verschoont, hem zellef geenszins terregt,
Maar ellef marrek slechts van hem als losgeld verregt.
Aldus verdelligt ook een wollek d'ollem niet,
Die dwarrelt langszijnhoofd,'tbedwellemt en—verschiet(†).

§. 10.

(*) [illegible]

(†) [illegible] ...ifften, XX. Schakeering, blz. 135.

§. 10.

Gebruik van Woorden en Spreekwyzen uit eene vreemde Taal.

Ook woorden en ſpreekwyzen uit eene vreemde taal mag en kan men ſomwylen zeer gelukkig in het puntdicht bezigen; gelyk HUYGENS, by voorbeeld, in dit volgende:

HERMANS VOORSORGH.

Men ſprak van Grietje *ſal volatile* te geven.
Wat? *ſal volatile*, riep Herman, aen mijn Griet?
Ey lieve geeft haer goed *ſal fixum*, moet ſe leven;
Sy is m' alrée te vlugh; en fix met allen niet (*).

Geestig en zeer gelukkig heeft HOFFHAM eene Franſche ſpreekwyze aangevoerd in zyn puntdicht

AAN CATS BERISPERS.

Gy, die den braaven Cats ſlechts met verachting leest,
Wyl *ik en weet niet wat* in hem u kan mishagen;
Indien die eedle Zeeuw een Franschman waar' geweest,
Gy zoudt met lof van zyn *je ne sais quoi* gewagen (†).

§. 11.

Toeſpelingen op Natuurverſchynſelen.

De proefondervindlyke natuurkunde levert verſchynſelen op, waarmede de puntdichter ſomtyds zyn voordeel doet om een' geestigen inval aan den man te helpen. HOFFHAM doet zulks recht aartig op de volgende wyze:

(*) C. HUYGENS, Korenbloemen, XXV. 170.
(†) Kleine Dichterlyke Handſchriften, II. Schakeering, blz. 20.

FERDINAND EN ASTARTE.

„ Astarte! Astarte!" riep verliefde Ferdinand:
„ Gy hebt, ô wreede! een diamanten harte.
„ Gyeischtmynbloed?..Welaan!"—„Terecht",hervatteAstarte,
„ Het bokkenbloed alleen vermurwt den diamant (*)."

Ik laat het voor rekening van PLINIUS en VONDEL (†), die HOFFHAM deze byzonderheid aan de hand gedaan hebben, of het waar is dat bokkenbloed den diamant vermurwt, alzo ik, by gebrek zo wel van diamanten als van een' bok, door eene proefneming myn' twyfel daaromtrent niet heb kunnen oplosfen; ook verliest toch dit puntdicht niets van zyne aartigheid, al is het dat de bok van een' of anderen nieuwsgierigen onderzoeker by de het tegendeel aantonende proefneming zyn kostlyk leven verliest.

De volgende proefneming, die dezelfde dichter MARCELLUS raadt te doen met het manufcript van deszelfs gouden fpreuken, zou zeker minder kostbaar en minder wreedaartig te bewerkftelligen zyn:

Door 't vuur beproeft en loutert men het goud.
Zie daar, Marcell', de toets voor uwe fpreuken!
Zo ge aan Vulkaan uw handfchrift toevertrouwt.
Zal 't kiesch publiek naar de uitkomst driftig jeuken (§).

De

(*) Kleine Dichterlyke, Handfchriften, XI. Schak. blz. 112.

(†) PLINIUS van de Menfchen, Beesten, enz. blz. 301. en VONDEL Maria Stuart, blz. 20. Zelfs een meteorologisch puntdicht heeft HOFFHAM vervaardigd; zie hier hetzelve:

AAN N. N. OP ZYN TREURSPEL.

Indien ge uw treurfpel by den thermom[illegible]

I. Bedryf.	II. Bedryf.	III.Bedryf.
De held is koel-	word warm-	word heet-

Kleine Dichterlyke Handfchriften

(§) Kleine Dichterlyke, Handfchriften

De baden te Aaken, en de verkwistende levenswyze der brongasten aldaar in vroeger jaaren, gaven HUYGENS aanleiding tot het volgende aartige puntdicht:

KRACHTIGE BADEN.

Reinier is met zyn stramme Leden
Naer Akens Baden toe gereden;
 Daer heeft hy Geld en Sael en Peerd
 In alle vrolickheit verteert.
Siet wat de Wateren vermogen:
Hy is te Peerd na 't Bad getogen,
 En op sijn voeten weergekeert (*).

§. 12.

Puntdichten uit de Geschiedenis.

Somtyds neemt de dichter zyne stof uit de geschiedenis, zo als HUYGENS die uit eene gebeurdtenis van zyn' tyd tot de stof voor het volgende puntdicht nam:

AMSTERDAM ONTROERT.

Hoe quam 't dat Amsterdam soo gramm was
 En waerom was 't niet voor den Prins?
 In seven woorden gaet veel sins;
Omdat de Prins voor Amsterdam was (†).

Namelyk in het jaar 1650, toen de stadhouder WILLEM DE IIDE een' aanslag op deze stad maakte, die hem mislukte (§).

Ik

(*) C. HUYGENS, Korenbloemen, XXVI. 8.

(†) Ibid, XIX. 285.

(§) J. WAGENAAR, Vaderlandsche Historie, XII. Deel; blz. 102. Beschryving van Amsterdam, in folio, I. Stuk, XVI. B. blz. 558 en volgg.

Ik voer dit puntdicht vóór eenig ander van dezen aart aan, juist omdat het de bygevoegde opheldering behoeft om algemeen verstaan te worden; zeker behoefde het die niet by den leeftyd des dichters of kort na zyn' dood, toen deze gebeurdtenis nog versch in geheugen was; maar thans, nu veelen mogelyk niet eens gehoord hebben dat een der stadhouderen reeds in het tweede jaar dat dit land by de Munstersche vrede door Spanje voor een vry en onafhanglyk gemeenebest verklaard was, Amsteldam voor zyne rekening durfde belegeren, thans, zeg ik, zal dit puntdicht, zonder de gegeven opheldering, voor de zodanigen onverstaanbaar zyn. Verstaanbaarheid echter is een hoofdvereischte van een puntdicht. Het is waar, men moet zich zyn' lezer niet geheel onkundig in de geschiedenis en de wetenschappen voorstellen, maar hem ook aan den anderen kant niet te veel vergen. Best doet men dierhalven, de stof tot een puntdicht uit de geschiedenis kiezende, daartoe de algemeenst bekende trekken te nemen, zo men geen gevaar lopen wil van niet verstaan of niet gevoeld te worden; gelukkiger is myns bedunkens uitgevallen VONDELS

GRAFSCHRIFT OP HUGO DE GROOT.

Twee kisten bergden Huig de Groot,
De een levendigh, maer d' ander doot (*).

(*) VONDELS Poëzy, II. Deel, blz. 76.

§. 13.

Uit de Mythologie.

Met de mythologie kan men veilig zyn' lezer meer gemeenzaam vooronderstellen, daar toch de Heidensche goden en godinnen in genoegzaam alle soorten van dichtstukken (Christlyke uitgezonderd) zulk een prachtig figuur maken, en daarin zo recht in hun element zyn, dat het schynt alsof zy na hunne *hegira*, of vlugt voor de waare leer, nog geen paar duizend eeuwen geleden, in de voortbrengselen van het dichterlyk vernuft een veilig *asylum* of schuilplaats gevonden hebben: zodat tegenwoordig, wil men hebben dat zyne kinderen zelf verzen maken, of ten minsten daarover zullen medepraten, het onderwys in de mythologie of godenleer der Heidenen tot eene goede educatie alzo nodig is als het onderwys in de theologie of godsdienstleer der Christenen, het welk, wegens den schraalen tyd, door sommige ouders wel eens bezuinigd wordt. Op deze algemeene bedrevenheid in de mythologie dan, en de kennis aan alle goden en godinnen, geniusſen, dæmonen en sylphen, die zy als *cela va sans dire* by alle hunne lezers paalvast stellen, gaan de dichters ook te werk, scharende, gelyk BELLAMIJ zelf naïf genoeg erkende dat hy weleer deed, een goed aantal goden en godinnen in rymende gelederen, en houden zich overtuigd dat geen andere dan groote botterikken ongevoelig voor zo veel fraais zullen zyn. Men vergeve my deze uitweiding, die zeker nog langer zou kunnen worden, als ik nu dit alles volgens den

eisch

eisch der zaak op het puntdicht toepasſen en bewyzen wilde dat men, zonder benadeling van de duidlykheid, zeer wel mythologie in een puntdicht brengen mag; doch kortheidshalven zullen wy zulks maar voor bewezen houden, en aannemen dat zo een *deus ex machina* daarin geheel geen kwaad kan; reeds VONDEL bragt 'er drie gelyk in zyn puntdicht

OP HET SCHRYVEN VAN LIEVE COPPENOL.

De Paeuwen trekken Junoos wagen;
De Duyven Venus; god Jupijn
Wort op den Arentsrug gedragen,
Veel hooger als de zonneſchijn:
Als Coppenol wil triomfeeren,
Dan zweeſt hy op zijn ganzeveeren (*).

Het is waar, ſpotvogels, of liever (want wie zou met VONDEL durven ſpotten!) domooren, die niet weten dat 'er tweeërleije ſoorten van ganzeveeren in de waereld zyn, om mede te ſchryven namelyk, en om op te ſlapen, en daarby nog uit onachtzaamheid het opſchrift niet gelezen hadden, de éénige plaats waar het hier quæstie van het eerſte gebruik der ganzeveeren is, beſloten in hunne onnozelheid natuurlyk tot het laatſte, en vroegen of vader COPPENOL, als hy *triomfeeren* wilde, in een hoogopgeſchud bed ging leggen, welks elasticiteit hem als het ware deed zweven. Men ziet dat dus dit fraaije puntdicht door deze fatale *ganzeveeren* moest verongelukken, zonder dat drie god[illegible]tzelve konden behouden.

De twee [illegible] minder nood daarvan; doch

(*) V[illegible]

doch 'er is ook geen wild of tam gevogelte in, dat 'er van zyne veêren by moet laten. Het eene is van HUYGENS, en luidt dus:

OOGHST IN DEN HERFST.

October is in 't lant, en 't regent geele blad'ren:
Doctoren, helpt uw volck van 't kantjen in de sloot:
Uw blad'ren vallen ook: ghy mooght ze wel vergad'ren,
'T Zijn sulck' als Danaë sagh reg'nen in haer' schoot (*).

In het andere, van UYLENBROEK, wordt een stier dus sprekende ingevoerd:

Jupyn nam myn gedaante in vroeger dagen aan,
Toen hy, die menigmaal in dartlen snoeplust blaakte,
De schoone Europe listig schaakte.
Wie kan in kracht en moed ook my te boven gaan?
De mannen zouden gaarne in alles me evenaren,
Zo slechts myn hoornen daarvan uitgezonderd waren (*).

Ik geloof dat ik hiermede van de *epigrammatische mythologie* of *mythologische epigrammatiek*, (want beiden kunstbenamingen voor deze rubriek zyn nog even nieuw) kan afstappen, het geen ook geschiedt met onze opmerkzaamheid thans te vestigen op iemant, die, in de qualiteit van duizendkunstenaar, den epigrammatist overvloedige stof ter beärbeiding kan verschaffen, en ook werklyk heeft verschaft, in één woord, op den duivel! — ? — Ja, op den duivel, van wien in het volgende puntdicht door LUTKEMAN ons eene anecdote medegedeeld wordt, dus luidende:

DE

(*) C. HUYGENS, Korenbloemen, XVII. 89.

(*) Kleine Dichterlyke Handschriften, VII. Schak. blz. 129.

DE VERDREVEN DUIVEL.

Toen Bekkers pen weleer den duivel ſtout verdreef,
En 't orthodoxſche volk daartegen morde en ſchreef,
Riep Satan: „ Met wat drift verweert my dorp en ſtad!
„'k Wist niet dat ik op de aard' nog zoveel vrienden had(*)".

§. 14.

Uit wysgerige Gevoelens.

Meer zal men toch van den zwarten man niet begeren; ik had hem, om ſchrik en ontſteldtenis vóór te komen, ook liever geheel buiten het ſpel gelaten, ware het niet geweest om te doen zien dat de puntdichter van alles party weet te trekken; ja van alles, zelfs van de zonderlingſte gevoelens en hairkloveryen der overnatuurkundigen; by voorbeeld, dat van de zielverhuizing verſchafte POOT de ſtof tot het éénigſte puntdicht dat hy ooit gemaakt heeft, het geen trouwens ook zyne zaak niet ſcheen, gelyk men zulks dit *uniq* puntdicht ook wel kan aanzien: dus luidt hetzelve:

DE ZIELVERHUIZING.

Gij wert geboren, dapper helt,
Terwijl uw vader 't leven liet,
Wiens narrekap en wapper 't velt
Der boeren aan u geven ziet.
't Ging vreemder dan men dromen kost;
De ziel vond fraaie hokken rasch,
Die in een' [illegible] [illegible] men most
Toen ze uit [illegible] [illegible] vertrokken was (†).

DE

(*) J. L[illegible] [illegible], Thuy[illegible]

(†) H[illegible] [illegible]

Dit puntdicht, hoe hortend en ftotend het dan ook gaan moge, is 'er evenwel een, doch men ziet 'er tevens uit dat onze Abtswouder THEOKRITUS het in dit vak bezwaarlyk verre zou gebragt hebben; zo min als vader CATS, die 'er nog minder gemaakt heeft dan hy.

Om dit hortende en ftotende epigram des te fpoediger te doen vergeten, zal ik een vry wat vloeijender epigrammatisch vertelfel, door den heer AKOOY uit dezelfde ftof beärbeid, de zielverhuizing, en ook zo getyteld, laten volgen.

Een jongeling gewoon, (men vindt meer zulke zotten),
Met all' wat heilig is te fpotten,
Trof eens een' waardig' leeraar aan,
Die ook zyn' fpot ten doel moest ftaan.
Dees fnapper wilde uit fcherts beweren,
Dat na de dood de ziel, in plaats van weêr te keren
Tot hem van wien zy haar beftaan ontfing,
Van 't eene ligchaam in het andere overging.
„ 'k Herinner my," fprak hy, „ die overoude dagen,
„ Waarin het gulde kalf myn ziel in zich moest dragen:
„ Ik was die afgod zelf, geloof my, op myne eer." —
„ Dat's zeer waarfchynelyk, mynheer!"
Liet toen de predikant zich horen:
„ Geloof niet dat ik zulks beftryd';
„ Doch by 't verloop van zulk een' langen tyd
„ Hebt gy 't fatfoen alleen verloren (*)."

§. 15.

(*) Kleine Dichterlyke Handfchriften, XX. Schakeering, blz. 126.

§. 15.

Stichtlyke Puntdichten.

Dit gulde kalf herinnert my dat de puntdichter ook uit de Heilige Schriftuur niet zelden zyne ſtof ontleent, gelyk de tooneeldichters die ook wel daaruit voor hunne tooneelſtukken ontlenen, zonder dat zulks eenigen aanſtoot geeft. Men weet welke meesterſtukken RACINE in *Athalia* en *Esther* heeft geleverd, om niet eens van KLAAS BRUINS geheelen bundel Bybelſche Tooneelpoëzy te gewagen, die toch in lang geen meesterſtukken bevat. Waarom zou dan de puntdichter zyne ſtof ook niet uit dezelfde bron mogen nemen? Zeer zeker mag hy zulks doen, doch en de keus en de behandeling moet met de uiterste kieschheid en omzigtigheid geſchieden, of men loopt gevaar van ergernis te geven, in ſtede van te behagen. De voornaamſte regel is het eerwaardige eerwaardig te behandelen en het onderwerp wel degelyk van het voorwerp af te zonderen; met het laatſte, by voorbeeld met een' armhartig' predikant, die zyne gemeente in ſlaap predikt, terwyl hy den tekst „ waakt en bidt" verhandelt, mag men vrylyk boerten, doch met het eerſte, zyn' tekst zelven, by voorbeeld, nimmer. Het ergert niemant als een puntdichter zegt dat de duivel JOB zyn wyf liet behouden omdat hy zelf met [illegible] kwaad wyf raad wist (†), maar zeer aanſtoot[illegible] [illegible]et daartegen zyn,

(*) P. RIXTEL, M[illegible]

zyn, wanneer hy zeide dat ELIAS by zyne hemelvaart daarom zyn' mantel te rug liet, dewyl hy het op zyn' vurigen wagen toch warm genoeg had. Trouwens, wat behoef ik hier grenzen af te bakenen, daar voorbeelden die veel beter kunnen aanwyzen!

DE DECKER, de brave, godsdienstige DE DECKER, wiens tweede boek puntdichten genoegzaam geheel van bybelschen en stichtlyken inhoud is, moge ons tot een voorganger verstrekken in het bearbeiden van eene op zich zelve eerwaardige stoffe. Zie hier een paar zodanigen van hem:

OP PANSA.

Alwat gy, Pansa, fots of sondighs hebt bedreven
Dat schryft gy 't Noodlot toe, en schuyft de schuld op God:
Maer segh, wat stelde God tot richtsnoer van ons leven,
Zyn heimelyk besluit of openbaer gebod (*)?

OP KONING DAVID.

Een goed poeet te zyn, dat wil heel zelden vallen;
Een goed Man is een goed, dat heden zeldzaem heet.
Maer een goed prins te zyn, dat's zeldzaem boven allen:
Gy waert nochtans goed Man, goed Prinse, goed Poëet (†).

SCHEPPING DER VROUWE.

Als Moses kortelyk de wonderen doorliep,
Die elk op zynen dag die wyze Godheit schiep,
Die 't al op tal en wigt en mate wrogt en regel,
Besloot hy met dit slot als met een gulden zegel:
God zag het aen voor goed elk dagelyks bedryf:
Maar liet het in de pen na het scheppen van het wyf (§).

DUL-

(*) Dit wordt niet in 's dichters Rymoefeningen, maar in J. WESTERBAENS Gedichten, III. Deel blz. 576 gevonden.

(†) J. DE DECKER, Rymoefeningen, II

(§) Ibid, blz. 118.

DULLAERT is de vervaardiger van het volgende fraaije puntdicht:

OP DEN QUADEN RYKEMAN.

De zatte, die hier kermt om eenen druppel nat,
Wiens ziel de duivel en tot sleep en doodbaar had,
Wiens tanden in den gloed dus op malkander klappert,
Omdat hy 't goud als God betrouwt had en geëert,
Is 't goud nu zo gelyk in aert en eigenschappen,
Dat zelfs in 't helsche vuur hy mindert noch verteert (*).

Ik besluit deze aangevoerde voorbeelden met het volgende aandoenlyk-naïve puntdicht van den heer H. DE FLINES, getyteld:

ONVOLDOENDE TROOST.

Een vrouw was troosteloos, daar zy haar éénig kind,
Haar' zuigling, door den dood had van haar borst zien rukken.
„Leer", sprak een predikant, „voor God gehoorzaam bukken
„Als Abram, die zyn' zoon, zo teêr door hem bemind,
„Op 't Goddelyk bevel gewillig zou doen sneven." —
„Ach!" sprak zy, „staak uw' troost; want gy vergroot myn (smart:
„De Godheid kent te wel het ouderlyke hart,
„En hadd' dit wreed bevel een moeder nooit gegeven (†).

Het toepassen, omkeeren of anderszins aanwenden van Schriftuurplaatsen, wanneer zulks niet geschiedt met oogmerk om dezelven in een bespotlyk licht te stellen, te verdraaijen of spitsvondige drogredenen schynbaar daarmede te staven, houd ik in het puntdicht voor

(*) [illegible] ERT, Gedichten blz. 64, en Schatkamer der Ne- [illegible] I. Deel, blz. 269.

(†) [illegible] den vrindenkring: *Kunst door vrindschap*

voor zeer geöorlofd, mits het dan nog met de vereischte omzigtigheid gedaan worde. Puntdichten overigens in dezen smaak behandeld, gelyk DE DECKER, DULLAERT en DE FLINES de hier aangevoerden behandeld hebben, zullen voorzeker niemant den geringsten aanstoot geven.

§. 16.

Gnomen,

of kernspreuken, *apophthegmata*, sententiën en diergelyken, voor zo verre men die onder de puntdichten kan rangschikken, behelzen niet zelden toegepaste Schrifttuurplaatsen; zo heeft DE DECKER party weten te trekken uit het begin van de *Handelingen der Apostelen:*

't Is slecht voor leeraers slechts met woorden te braveren:
Die trou de treden tracht zyns meesters na te spoên,
Leer 't geen men hoort te doen, doe 't geen men hoort te leren;
En druk zyn' hoop in leer, zyn' leer uit in zyn doen (*).

Zie hier nog een paar gnomen van HUYGENS:

SONDAERS TROOST.

Valt ghy? dat's niet met allen;
Weest daer niet in begaen:
't En is geen schand', te vallen;
't Is schand, niet op te staen.

HEIDENS LESS.

Men moet den anderen het misdoen soo vergeven,
Alsof men niet en dé als misdoen all sijn leven:
Men moet sijn eigen doen soo houden in de straff,
Alsof men nemmermeer een ander en vergaf (†).

De

(*) J. DE DECKER, Rymoefeningen, II. Deel, blz. 144.
(†) C. HUYGENS, Korenbloemen, XIX. 119. 120.

De onschuldige achtloosheid in de uitdrukking, waardoor men meer of iets anders te verstaan geeft dan men verstaan wil hebben of zelf meent (*), kan zeer gelukkig aangewend worden in

§. 17.

Naïve Puntdichten.

De omstandigheid nogthans, by welke eene naïve uitdrukking gebezigd wordt, moet hoofdzaaklyk ongezocht zyn; als zy door haare medewerking zodanig eene uitdrukking *piquant* zal maken. De volgende puntdichten acht ik al vry gelukkig in dit vak, vooral deze twee van HUYGENS:

(HANS.)

Hans hadde wel gesien dat minder' Luy aan Graven
Haer' brieven teeckenden, de minste van uw' Slaven:
Eens schreef hy aan sijn wijf en stelden onder, Hans,
De minste van uw' Mans (†).

(HET GEVREESDE JA.)

Dirck, sei Truy, houdt u eens of ghy mijn vryer waert,
('t En is maer om den deun) stuypt neder totter Aerd,
Sucht, schreidt, en, om mijn' Trouw, gaet op uw' knien leggen:
Neen, neen, sei Dirck, ick vrees of ghy eens Ja moght seggen (§).

Als

(*) „ Het is in het Puntdicht vooräl, waarin (dat?) men het „ onschuldig schijnende naïve het gevoeligst hekelen kan, zonder „ eene uitwendige vertooning te maaken, van dit te willen; iets „ dat van geene [illegible] aangelegenheid in het hekelen is," zegt de oordeelkundige [illegible] M. C. VAN HALL in zyne voortreflyke bekroonde [illegible] *over het Hekeldicht*, te vinden in de Werken [illegible] Letteröefenend Genootschap, II. Deel, [illegible]

(†) [illegible]

(§) [illegible]

Als mede die van BAFFENRODE,

OP EENE VROUW, DIE IN EEN ANDERS GESTOELTE WAS GAAN ZITTEN.

Margriet vindt van een vrouw haar kerkgestoelt' beslagen,
Des dreigt zy dat zy haar daar weêr van daan zal jagen.
Wel hoe, zegt de ander, kind! waartoe zo veel gebaar?
Gy zit hier alle daag, en ik kom eens in 't jaar (*).

En ook nog deze twee van HOFFHAM:

DE ONBESCHEIDEN ECHTGENOOT.

Myn wyf, sprak Joost, in eene vrindenry,
Myn wyf is 't morsigst dier dat me ooit deed gruwen,
Ik ken geen lelyker, geen vuiler pry,
En vloek den dag, die me aan dat kreng deed huwen.
Sus, sus! riep een der maats: zagt, zagt; myn vrind!
't Komt op den smaak veel aan in zulke zaaken:
Maar zo ge uw Tryn voor u niet smaaklyk vind,
Waartoe toch ze ons onsmakelyk te maken! (†).

OP DINA.

Helaas! zucht Dina, hoe verzwakt is myn geheugen!
Van heel myn kindschheid zweeft my niets meer voor den geest.
Wat is de mensch toch als zyn harssens niet meer deugen!
't Herinner my niet meer ooit maagd te zyn geweest (§).

§. 18.

Gasconnaden.

By de Franschen zelven, meer dan by ons, zyn de

(*) J. VAN BAFFENRODE, Gedichten, blz. 249.

(†) Kleine Dichterlyke Handschriften, IV. Schakeering, blz. 63.

(§) Ibid. VII. Schakeering, blz. 127.

de bewoners van de oevers der Garonne ten allen tyde het voorwerp van epigrammatifche fcherts geweest; ontelbaare puntdichten zyn 'er in het Fransch voorhanden, waarin men zich met de naïve grootfpraak der Gascogners vermaakt, en, die, vertaald, natuurlyk het aartige zouden verliezen. By LANGENDYK vindt men de volgende vry gelukkig getroffen

GASCONNADE.

Een arm, verwaand Gascon, in Amfterdam verfchenen,
Stond fchreifendvoor't ftadhuis. Men vroeg: Hoe! zyt gy mal?
Ontroert u dit gezigt? Ja, fprak hy, ik moet weenen,
Zo net gelykt dit huis myn' vaders paardeftal.
Indien ik in myn land weer mogt aan 't bouwen raken,
Zou ik de ftaldeur wat aanzienelyker maken (*).

Wy hebben eene diergelyke foort van puntdichten, waarin ook grootfprekende logenaars voorkomen, doch die doorgaans door nog grover logens befchaamd gemaakt worden, onder den fchyn van het gezegde des zwetfers op te helderen of te bekrachtigen: tot eene proeve de twee volgende van HUYGENS:

(DE BEVESTIGING.)

In eenen dagh, fei Hans, was hy van Cöln gereden
Op fchaetfen in den Haegh: fijn knecht viel in fijn' reden,
En fei, in eenen dagh, mijn' Heeren, dat is waer;
Maer ghy moet weten, 't was de langfte dagh van 't Jaer (†).

TROU-

(*) P. LANGENDYK, Ged

(†) C. HUYGENS, Koren

(§) Ibid. VII.

TROUWE HULP.

Thijs roemd', hy had een Salm, daerby de groote mast
Van een Oost-Indisch Schip in dickte niet kon halen,
Sien leven in een' Fuyck: sijn knecht die op hem past,
En moet sijn Meesters munt goed maken in 't betalen,
Stond in de saeck verset; die dickte viel hem bangh,
En docht hem by een mast niet heel wel vast te stellen.
Maer, seid hy, yeder moght voor waerheit na vertellen,
Was 't niet soo dicken Salm, hy was wel ruim soo langh(*).

Deze grootspreekery leidt ons natuurlyk tot de beschouwing der eigenlyke

§. 19.

Hyperbolische Puntdichten,

Gelyk men de zodanigen zou kunnen noemen, waarin, onder voorwaarde van eenige sterkgeteekende onmogelykheden, eene mogelykheid vooronderstelt wordt, waardoor men op eene geestig schertsende wyze te kennen wil geven dat eene zaak, die gemaklyk kon plaats hebben, echter geen plaats heeft; by voorbeeld, in de twee volgende puntdichten van COSTER en NIEUWENHUIZEN:

DE STAAT DER ONMOGELIJKHEID.

Als 'er witte ravens vliegen,
Als geen advocaaten liegen,
Als geen snijder hoogmoed heeft,
Als de koejen in de kerken
Voedsel plukken op de zerken,
Als de visch in 't duinzand leeft,

Als

(*) C. HUYGENS, Korenbloemen, XXI. 147.

Als de grootste Don van Spanje
Mostert veilt in Groot - Britanje,
Als het water smaakt als wijn,
En de keijen zijn brillanten,
Zullen onder muzikanten
Rijke stervelingen zijn (*).

EENE ONVERANDERLIJKE WAARHEID.

Eer maakt de stier een predikatie,
En 't varken 't beste referijn,
En de Amsterdamsche Westertoren,
Zal eer voor Kees een slaapmuts zijn,
Eer smaakt de mostert als Bourgogne,
Eer zal Berlijn in Jutland staan,
Eer vliegt Parijs, per luchtmachine,
Paf, een, twee, drie, naar 't rijk der maan,
Eer vaart de keizer van Marokko
Voor ziekentrooster op 's lands vloot,
Eer schiet een Engelschman zich zelven,
Uit smart om Hollands laagheid, dood,
Eer ziet men dat een bok aan bokken
De gronden van de wiskunst leert,
Eer een student met vollen buidel
Van de akademie t' huiswaart keert (†).

§. 20.

Triviaale Puntdichten.

Naardien het Puntdicht, gelyk wy gezien hebben, aan geen eigenaartigen styl gebonden is (§. 6.), gelyk de lierzang, het heldendicht, het treurspel en

(*) H. COSTER, Mengelpoëzij, blz. 189.
(†) Leeslesjens, e. z. v. uitgegeven door de *Nut van 't Algemeen*, blz. 57.

dere dichtsoorten, kan en mag de dichter daarin ook van gemeenzaame, triviaale, zelfs platte uitdrukkingen en spreekwyzen gebruik maken, mits hy zorg drage van niet in het ontuchtige, onhebbelyke en morsige te vervallen, een gebrek, waarvan zelfs HUYGENS en veele andere dichters der zeventiende eeuw niet vry te pleiten zyn, en het geen ten allen tyde de man van kieschen smaak afkeuren zal, al is het dat het onbeschaafd gemeen daar al behagen in schept. Doch de triviaale uitdrukkingen, die ik bedoel en geöorlofd acht, kunnen, ter rechter plaatse in het puntdicht gebezigd, eene zeer goede uitwerking doen, inzonderheid wanneer zy sterk contrasteren met het voorwerp het welk zy aangepast worden; by voorbeeld deze twee van HUYGENS:

AFSTEKEN.

Feilt eens een eerlick man, elck wil met styve kaken
Het feil verdubbelen: van Guyten spreekt men niet,
Als waer 't geen enckel feil. De reden is, men siet
Een' swarte vloy veel eer op wit als op swart Laken.

AEN EEN' PREDIKER.

Soet, niewe Domine; verheught u niet te seer:
Ghy hebt nu al den loop, als andere weleer:
Maer gunst en is geen erf, een nieu en gaet niet verde;
Daer is geen sondaghs kleed, dat niet een een dag'licks werde(*).

Zo ook in dit van LANGENDYK:

(*) C. HUYGENS, Korenbloemen, XXII. 174. 175.

OP DE PRENT DER HUWELYKSVOORSTELLING AAN SAARTJE JANS, NAAR DE SCHILDERY VAN C. TROOST.

Zo, dartle Saartje Jans! zo, zo! waar wil dit heen?
Krygt Reinier Adriaansz van u een blaauwe scheen;
Die zo krachtdadig door zyn geest wierd voortgedreven
Om deze waereld eens vruchtbaarlyk te beleven?
Ei zie, hoe beeft de knecht! ai, kies hem tot portuur:
Een drooge takkenbos vat immers aanstonds vuur (*).

Insgelyks dit van GOEREE

OP CLIMENE, TOEN ZY WEIGERDE ZONDER HANDSCHOEN DE STOEP OPGELEID TE WORDEN.

Ik wilde laatst Climeen de stoep op van haar huis
Geleiden naar de zwier, en vatte per abuis
Met eene ontbloote hand haar teder handjen aan;
Zy trok die straks te rug om die van my te ontslaan.
Ik vroeg: Hoe dus, godin? zy zei dat zulks niet pasten.
En na wat overleg
Begreep ik dit gezeg:
Zy was geen kat om zonder handschoen aan te tasten (†).

Zeer gelukkig heeft HOFHAM de gelegenheid aangevoerd, by welke hy in de twee volgenden het triviaale bezigt:

JOOST.

Joost kocht, spotprys, zyn huis by executie,
Zyn garderobe en huisraad onder 't zeil;
In 't einde huwt hy een halfsleten weeuwtje:
Ik koop, zegt Joost, eens andren malligheid (§).

HIS-

(*) P. LANGENDYK, Gedichten, [illegible], blz. 450.
(†) J. GOEREE, Mengelpoëzy, [illegible]
(§) Kleine Dichter[illegible] [illegible] 54.

HISTORIE.

De aloudheid maakte ons haar geschiedenis deelachtig.
Als vrye gift: men eere dit bestek.
Ondankbren, die, te kiesch, haar wraakt als logenachtig!
'tGeschonken paard kykt niemant in den bek(*).

JAN DE REGT heeft in de volgenden den trivi- aalen slag minder vóórbereid, maar toch niet minder treffend aangebragt:

VERANDERING.

Verandert niet te ligt van woning staat of nering,
Alschoon 't u erger gaat dan gy voorhenen dacht;
't Verandren heeft 'er veel in 't onderspit gebragt;
Die vry raakt van de koorts valt somtyds in de tering.

PRATERS.

Wiens tong een lange reeks van woorden samenrygt,
Heeft dikmaals min verstand dan hy die stille zwygt.
Een wel gehersend hoofd zal luistren, weinig praten:
Men vindt den meesten klank by de allerleegste vaten.

OUD MAL.

Het past geen mergelooz' of ouden meer te snakken
Naar Venus lustprieel vol zoetheid voor de jeugd;
Een koude hand verwekt in Cypria geen vreugd:
Verdroogde styssel is niet goed om meê te plakken.

SCHOONHEID.

Eischt, jonge maagden! door het jawoord niet te veel:
Uw lelyvel, dat nu met roozen is beschilderd
Door vrouw Natura's hand en kunstige penseel,
Uw schitterende oogen, daar elks harte door verwildert,
't Zal alles door den tyd vervliegen als het stof:
Een nieuwe schoen wordt op het laatst een oude slof(†).

Thans

(*) O. C. F. HOFFHAM, Nagelaten Schriften, blz. 198.
(†) J. DE REGT, Mengeldichten, blz. 63. 65.

Thans schiet my nog over van de zogenaamde

§. 21.

Calembourgs

te spreken, die men eigenlyk menigvuldiger in het Fransch aantreft. Onze taal heeft, dank zy derzelver woordenrykheid, te weinig homonyme woorden, om eene groote verscheidenheid van *calembourgs*, of woorden die twee of meer dikwyls geheel strydige zaaken betekenen, op te leveren; diergelyke woordspelingen moeten zeer *piquant* zyn als zy iemant van een' goeden smaak zullen behagen. Evenwel zyn 'er in onze taal *calembourgs* voorhanden, die om derzelver geestige wending gantsch niet verwerplyk zyn, zo als, by voorbeeld, HOOFTS grafschrift op den vermaarden bouwkunstenaar en beeldhouwer HENRIK DE KAIZAR, die op zyn' geboortedag overleed,

Den konstenaar alhier gekuilt,
Daar de beeldthouwery om huilt,
Is sterf- geboortedagh geweest.
Een steen zyn lichaam ons ontschuilt;
Maar duizendt toonen der zijn' geest (*).

Scherp was VONDELS antwoord, op de vraag, waarom men OLDENBARNEVELD in de prent boven den zegezang aan 's Hertogenbosch, nevens de helden in den hemel had geplaatst.

Vraeght men waerom Barneveldt
In den hemel wort gestelt?

(*) P. C. HOOFT, Mengelwerken, in fol. blz. 241.

'T Is om dat de Predikanten,
Die, als heilige Gezanten,
Voor hem baden op 't schavot,
Voerden zoo zijn ziel tot Godt:
Toen hy, om 't quaed bloet te koelen,
Storf in 't Gommarist gevoelen,
In 't gevoelen van een swaert
Dat geen Patriotten spaert (*).

Onder veele minderen van HUYGENS, zyn de drie volgende my niet onaartig voorgekomen:

JANS UYTNEMENTHEIT.

Jan neemt waar hy nemen kan,
Uyt de borsen, uit de sacken,
Uyt de kisten, uyt de packen,
Uyt den ketel, uyt de pann:
Jan is een uytnemend mann (†).

JACOB TEGENSPREKER.

By alle singen, seggen, lesen
Will Jacob tegenwoordigh wesen;
Maer allom weet hy 't best bescheit,
Allom berispt hy dien of desen;
Ick haet sijn tegenwoordigheit (§).

HAESTIGE JAN.

't Gaet Jan te langhsaem toe, wat dat m' hem haest met loopen,
Om hem goed eten en fraaij' kleeren op te koopen,
All' uytstel maekt hem moe;
Zijns Vaders Bors alleen gaet noyt te langhsaem toe (*).

De volgende twee van JAN VOS zyn misschien ook niet onbehaaglyk:

JOOST.

(*) VONDELS Poëzy, II. Deel, blz. 182.

(†) C. HUYGENS, Korenbl., XVI. 144. (§) 150. (*) XVIII. 142.

JOOST.

Joost wil zyn wyf, zegt gy, vermaaken; laat hy 't doen:
Zy hoort vermaakt te zyn: want 't is heel quaadt fatzoen.

QUAADT-AARTIGE SAAR.

Saar wil haar wraak voldoen aan die haar fout komt zeggen:
Zy durft haar zak voldoen waar dat zy geldt ziet leggen.
Zy zal haar maag voldoen by die haar 'dischwaarts leit.
Saar is heel gierigh, en 't is een voldoende meidt (*).

Men mag 'er de twee volgende van RIXTEL byvoegen:

JEROENS WEDERKOMST.

Jeroen komt van de reis. Men riep hy was gebleven;
Dat 's waar, doch niet in zee, maar, buiten hoop, in 't leven.

OP HET TEMEN VAN EEN' PREDIKANT.

Als Koen stond op den stoel, hy *ende* al wat hy sprak,
Ende, *ende* al in 't begin, *ende*, *ende* ook als hy brak..
Nu preekt hy ligt omhoog, ten ende van elende,
En maakt in eeuwigheid geen ende van dat *ende* (†).

ZEEUS maakte op eene geschilderde VENUS, die in zyne kamer hing, de volgende twee aartige regels:

Men zag Andromeda, hoe schoon, met boeijen prangen,
Maar hier wort Venus om haar schoonheit opgehangen (§).

Ik besluit deze opgave van Nederduitsche *calembourgs* met de volgende van GOEREE:

VOLLE NEEF.

Jan kwam op straat zyn' neef te ontmoeten,
Die volgezopen was en scheef;

(*) J. VOS, Gedichten, I. Deel, blz. 407. [illegible]
(†) P. RIXTEL, Mengelrymen, blz. [illegible]
(§) J. ZEEUS, Gedichten, blz. 360.

Jan Wilde, uit schaamte, hem niet groeten,
En de ander riep: „Uw dienaar, neef!
„'t Is of gy my niet kent." — „Ja", sprak Jan, „by myn leven,
„Gy zyt, ik ken u wel, een van myn volle neeven (*).

§. 22.

Laakbaare Puntdichten,

of liever pasquillen, acht ik de zodanigen die geen andere strekking hebben dan persoonele beleediging, godsdienstige leerstukken of 's lands overigheid aantasten, of wel ligchaamsgebreken, wier verbetering niet in 's menschen magt staat, bespotten, zonder daarmede eenig verbeterbaar zedelyk gebrek tevens te gispen, dat door de eersten nog sterker in het oog valt.

Beledigend, hoogst beledigend, acht ik het volgend epigrammatisch vertelsel van PATER, getyteld:

DE KWAADE SCHERTSER.

Adolf, een Hagenaar, van voren zwaar gebult,
En bovendien niet welgemaakt van leden,
Vertrok naar Kuilenburg om 't vordren van een schuld;
En was aldaar te paard de poort pas ingereden,
Als een der burgren, die vry schertsend was van aart,
Hem zag, en vroeg, om hem te plagen:
Wat doet gy met dat pak van voren toch bezwaard,
Daar andren zyn gewoon het op den rug te dragen?
Zwyg, sprak Adolf, en zag kwanswys bevreesd rondom,
Dit's myn gewoonte als ik in Dievensteden kom (†).

Dit puntdicht is myns bedunkens dubbel afkeurenswaardig; vooreerst om de laffe boert met het lig-

(*) J. GOEREE, Mengeldichten, II. Deel, blz. 201.
(†) L. PATER, Poëzy, blz. 459.

ligchaamsgebrek van een' mismaakten, en aan anderen dat daarin eene stad van ons Vaderland, die veele, zeer veele braave, deftige en achtingswaardige inwoners heeft, zo maar in eens onder de dievensteden gerangschikt wordt. Waarlyk, de regering van Kuilenburg had billyk zich wegens dezen hoon over den dichter mogen bezwaren.

Wie Steekdicht maakt houd' zich van 't Raadhuis en uit Kerk.
Het graauw geeft stof genoeg. ———— ————

zegt JAN VOS (*), en ik met hem. Zelfs de yverigste aanbidder van VONDEL, als hy rechtschapen denkt, zal de meesten zyner zogenaamde hekeldichten afkeuren, alzo het grootendeels vuile pasquillen zyn op eenige regeringsleden en geestlyken, die met hem in denkwyze verschilden; en daaronder zelfs die verre waren van zulk eene bittere bejegening te verdienen. Wie is niet nog met my verontwaardigd dat hy den braaven, eerlyken, oprechten CATS, dien dichter onzer jeugd, dus schamper toesprak:

—— Bloed van Brouwershaven,
Swijgt, gy quaemt van kalisdijk,
Gy waert kael en ik was rijk.
Is 't om 't jok- of is 't om 't watsspel?
Zijt gy Kats, ik ben het katsvel (†).

Ligchaamsgebreken, die de mensch niet verhelpen kan, en vooral die, welken hy, buiten zyne schuld, van de natuur ontfangen heeft, mogen op zich zelven

(*) J. VOS, Gedichten, I. Deel, blz. 405.

(†) VONDELS Poëzy, II. Deel, blz. 186.

ven nooit het onderwerp van een puntdicht uitmaken: welk eene erbarmlyke geestigheid, welk een armzalig vermaak is het iemand in vier of meer regels te verwyten, dat hy een bult, roode hairen, scheeve beenen, stinkenden adem of eenig ander gebrek heeft! JAN VOS, die wy zo even zagen, dat het bedillen van kerk en raadhuis afkeurt, schynt het beschimpen van ligchaamsgebreken voor geöorlofd te houden; het puntdicht op FLIP is daarvan het bewys:

Flip roemt zich meester van de dichters in het slicht:
Wie dat hier tegen spreekt dreigt hy met steekgedicht.
Vraagt gy: hoe kan de geest van Flip zo overvloeg gaan?
Hy heeft Parnas, de berg der dichters, op zyn rug staan (*).

Welke aardigheid, bid ik u, steekt 'er in dit overbrengen van den berg Parnas op den rug van den bedoelden bultenaar? Zy behoort ongetwyfeld tot die aardigheden, waarmede het gemeene volk in de achterstraaten zich vermaakt, doch waarvan ieder welopgevoed man moet walgen. Somtyds echter kan eenig ligchaamsgebrek zeer wel in het puntdicht gebezigd worden, wanneer namelyk hetzelve medewerkt om een zedelyk gebrek te gispen, of deugden daartegen voordelig te doen afsteken; vry wat beter is dan ook in het eerste opzigt dit andere puntdicht van denzelfden JAN VOS:

AAN MARGRIET KALS.

Margriet, uw been is kort, klaagt gy, en 't gaat in zwang,
Ey! zwyg; gy hebt geen noodt, uw tong is weer te lang (†).

Na-

(*) J. VOS, Gedichten, I. Deel, blz. 401.

(†) Ibid, blz. 234. Vergelyk RABENER, Hekelschriften, I. Deel, blz. 188.

Natuurlyk trekt hier de lange tong de aandacht veel meer aan het te korte been, en het punt doet zyne bedoelde uitwerking. Voortreflyk heeft de geestige HOFFHAM aangewezen hoe somwylen één zedelyk gebrek verscheiden ligchaamsgebreken tevens doet opmerken, die, omgekeerd, door ééne deugd bedekt zouden worden. „Door 't zwygen," zegt hy met

JESUS SYRACH KAP. XX.

Door 't zwygen heeft zich menig wel gekweten.
De snapster Egbertine is dom en boos;
Haar adem stinkt; haar mond is tandeloos:
Indien zy zweeg, men zou dit all' niet weten (*).

Op dusdanig eene wyze is het geoorloofd ligchaamsgebreken in het puntdicht aan te voeren, doch altyd als bykomende en medewerkende omstandigheden, en nimmer als hoofdzaak, anders doet men weinig meer dan den berg Parnas op den rug van een' armhartig' rymelaar plaatsen. Daarom zyn ook verscheiden epigrammen van MARTIALIS afkeurenswaardig, die niets anders zeggen dan dat deze of gene rood hair, scheele oogen, of eenig ander ligchaamsgebrek heeft; daarom heb ik ook geen aartigheid ter waereld kunnen vinden in den arbeid van zeker' Duitsch' dichter, die, negen en negentig hyperbolische puntdichten op iemants grooten neus gemaakt hebbende, in een honderdste vertelt dat hy zich met een naauwlyks zigtbaar stompneusje verlustigd heeft, en waarschynlyk meer dan eenig lezer van goeden smaak zich met zyn werk zal verlustigen.

(*) Kleine Dichterlyke Handschriften,

Ik behoef immers niet te zeggen dat ik in de laatste plaats alle ontuchtige, onhebbelyke en morsige aartigheden op rym, waarin men in de zeventiende eeuw vry algemeen behagen geschept moet hebben, alzo de beste dichters, en daaronder zelfs de deftige en aanzienlyke HUYGENS (*), zich daartoe verledigden, als epigrammatisch uitschot af keur en verwerp; want voorzeker zal ieder, die eenig zedelyk gevoel en goeden smaak heeft, zulks met my doen, en zelf wel op het eerste gezigt het kaf van het koren onderscheiden en afzonderen.

(*) In veelen van de 2970 epigrammen die HUYGENS geleverd heeft, en die hy Sneldichten noemde, „vindt men", om hier de woorden van den schranderen Christenleeraar R. KOOPMANS te bezigen, „eene onkieschheid in uitdrukking, en te openlijke voorstelling „van dingen, welke men liefst onaangeroerd, ten minste onuitgegeven zou gewenscht hebben van een' man, door aanzien en „deftigen stand zich onderscheidende. Soortgelijke onkiesche aardigheden zouden wij althans in onzen tijd onbestaanbaar achten, „en met de welvoeglijkheid, en met het aanzien van mannen, „gesteld in de eerste posten van den Burgerstaat." CONSTANTIJN HUYGENS *als Mensch beschouwd*. Algemeene Vaderlandsche Letteroefeningen, voor 1809. No. IV., blz. 151.

P. G. WITSEN
GEYSBEEK,
PUNTDICHTEN
EN
VERHANDELING
OVER HET
PUNTDICHT.

PUNTDICHTEN
VAN
P. G. WITSEN
GEYSBEEK.

P. G. WITSEN
GEYSBEEK,
PUNTDICHTEN
EN
VERHANDELING
OVER HET
PUNTDICHT.